

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО – НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ІМ. Б. Д.
ГАВРИЛИШИНА
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Лукач Назарій Юрійович

ГЛОБАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

спеціальність 051 Економіка
освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконав студент
групи ЕМЕм-21
Лукач Назарій Юрійович

підпис

Науковий керівник:
к.е.н. Куриляк М.Ю.

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ	
1.1. Передумови розвитку та сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі	6
1.2. Глобальні інституції та країни-лідери в міжнародній торгівлі.....	14
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ	
2.1. Світова організація торгівлі як основа глобальної інституційної системи регулювання міжнародної торгівлі	22
2.2. Регіональні торговельні угоди та їх роль в міжнародній торгівлі	30
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИКИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ	
3.1. Шляхи реформування СОТ та інших глобальних інституцій	35
3.2. Пріоритети активізації залучення України до міжнародної торгівлі....	41
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міжнародна торгівля є однією з ключових складових глобалізації, сприяючи економічному розвитку країн, створенню нових робочих місць та розширенню ринків для товарів і послуг. Проте ефективна реалізація міжнародної торгівлі потребує чіткого регулювання, яке б забезпечувало справедливі та прозорі умови для всіх учасників. Інституції, що регулюють міжнародну торгівлю, є невід'ємним механізмом, що контролює дотримання міжнародних угод, правил і стандартів, а також вирішує торговельні суперечки. Глобальні інституції, такі як Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк та інші, відіграють ключову роль у підтримці стабільності міжнародної торгівлі, сприянні розвитку економічної співпраці та врегулюванні торговельних конфліктів. У контексті зростання економічної взаємозалежності між країнами, глобальні інституції виступають як гарантії справедливих і прозорих умов торгівлі, забезпечуючи дотримання правил і сприяючи інтеграції національних економік у світову торговельну систему. Разом з тим, міжнародна торгівля супроводжується значними викликами, такими як протекціонізм, торгові війни, вплив пандемій на глобальні ланцюги постачання та економічні кризи. У цьому контексті зростає роль глобальних інституцій у забезпеченні стабільності та передбачуваності міжнародної торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізаційних процесів було приділено увагу в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. У роботі використано напрацювання, які здійснили такі автори: І. Бураковський, В. Геєць, В. Залізнюк, А. Мазаракі, Т. Мельник, Г. Пасемко, І. Череватюк та ін. Попри значний науковий доробок вітчизняних та зарубіжних науковців, питання формування та удосконалення глобальної інституційної основи міжнародної торгівлі потребує поглибленого дослідження з огляду на нові виклики та геополітичні зміни. Актуальність теми обумовлена сучасними глобалізаційними процесами, які вимагають ефективного регулювання міжнародної торгівлі. Такий підхід визначив мету й завдання кваліфікаційної роботи.

Мета та завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні ролі глобальних інституцій у регулюванні, розвитку та формуванні тенденцій міжнародної торгівлі та визначенні їх пріоритетних векторів розвитку, спрямованих на успішну інтеграцію країн.

Для досягнення мети дослідження поставлено та вирішено наступні завдання:

- окреслити передумови розвитку та сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі;
- розкрити глобальні інституції у міжнародній торгівлі та виявити країни-лідери;
- обґрунтувати роль Світовою організацією торгівлі в глобальній інституційній системі регулювання міжнародної торгівлі;
- проаналізувати роль регіональних торговельних угод в міжнародній торгівлі;
- деталізувати шляхи реформування СОТ та інших глобальних інституцій;
- окреслити пріоритети активізації залучення України до міжнародної торгівлі.

Об’єктом дослідження є міжнародні торговельні відносини та їх регулювання на глобальному рівні.

Предметом дослідження є теоретичні засади формування інституційного забезпечення міжнародної торгівлі через діяльність глобальних інституцій.

Методи дослідження. Методологічною основою даного дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи, які дозволяють досягти мети та виконати завдання. Основними методами, які використані в роботі, є: історичний метод для аналізу становлення та розвитку глобальних інституцій; індуктивно-дедуктивний метод – для формування загальних висновків; метод аналізу та синтезу; метод компаративного аналізу (порівняльний метод) для порівняння впливу глобальних інституцій на міжнародну торгівлю; методи економетричного аналізу; метод візуалізації даних.

Інформаційну базу роботи сформували наукові праці зарубіжних та українських вчених, звіти міжнародних організацій, зокрема, СОТ, МВФ, Світового

банку, та інших аналітичних центрів, нормативно-правові акти України, законодавча база СОТ, джерела Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці нових підходів до вирішення актуального завдання – удосконалення інституційного забезпечення міжнародної торгівлі. В роботі окреслено новітні виклики, з якими стикається міжнародна торгівля, зокрема зростання протекціонізму та торговельних конфліктів між великими економіками; обґрунтовано важливість в інституційному забезпеченні міжнародної торгівлі не лише глобальних організацій, але й регіональних торговельних блоків; визначено вплив показників зовнішньої торгівлі на економічне зростання в Україні; запропоновано рекомендацій для вирішення проблеми неефективного інституційного регулювання міжнародної торгівлі, зокрема, модернізація інституційних механізмів СОТ, підвищення прозорості торговельних процесів та посилення співпраці між регіональними і глобальними організаціями.

Практичне значення роботи. Висновки та рекомендації, які були сформульовані за результатами дослідження, характеризуються прикладним характером, можуть бути використані при підготовці стратегічних документів інтеграції України у глобальну торговельну систему через розширення участі у діяльності глобальних інституцій.

Апробація результатів дослідження. За темою дослідження опубліковано тези, які були апробовані на: XIV Національній науково-практичній конференції «Сучасні аспекти та перспективні напрямки розвитку науки і бізнесу», 14 листопада 2024 р., м. Тернопіль; Науковій інтернет-конференції молодих вчених, аспірантів та студентів кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу «Інноваційні технології в менеджменті та публічному управлінні», 27 листопада 2024 р., м. Тернопіль.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, двох додатків. Обсяг літератури становить 42 найменування на 4 сторінках. Основний обсяг роботи становить 53 сторінки, містить 3 таблиці, 12 рисунків.

РОЗДІЛ 1

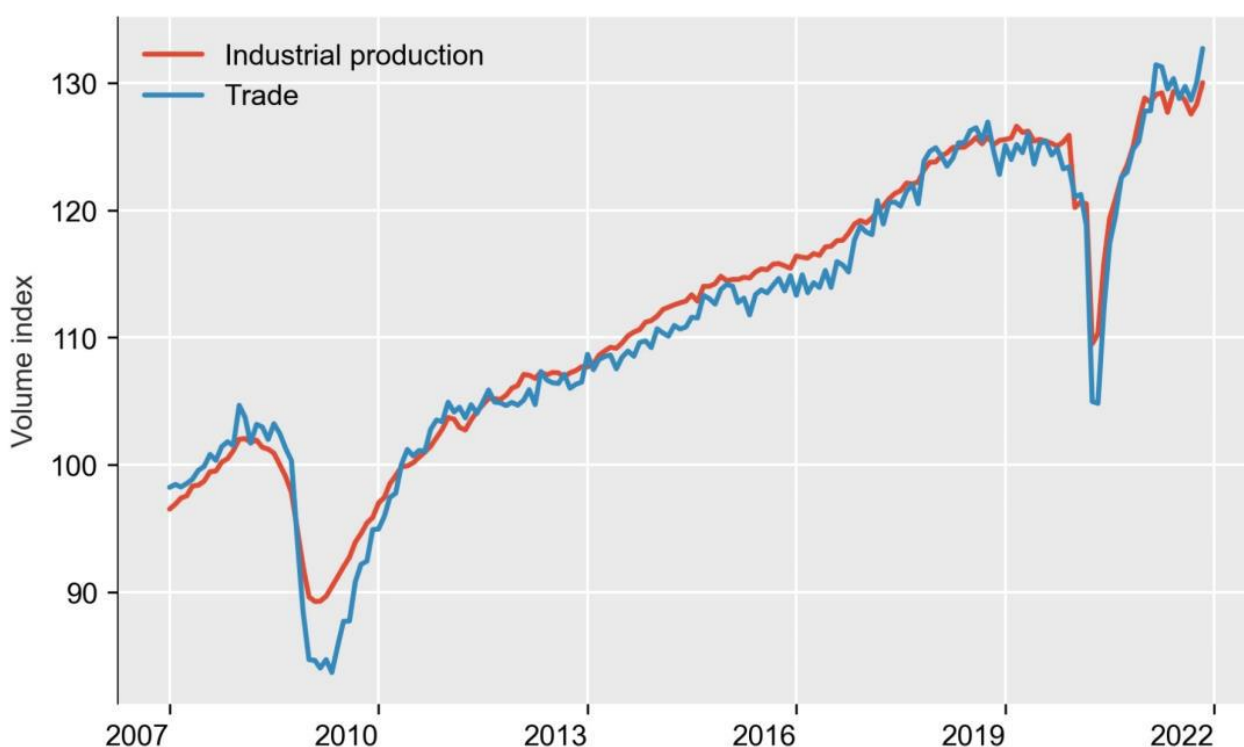
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

1.1. Передумови розвитку та сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі

Міжнародна торгівля відіграє ключову роль у розвитку світової економіки, впливаючи на добробут країн, розподіл ресурсів і глобальну конкурентоспроможність. У сучасних умовах вона піддається впливу численних факторів, таких як глобалізація, технологічні інновації, зміни в геополітичному середовищі, а також екологічні виклики. Пандемія стала глобальним і несподіваним викликом для міжнародної торгівлі. У 2020 р. відбулося одне з найбільших скорочень світової торгівлі та виробництва з часів Другої світової війни (рис. 1.1). Як глобальне промислове виробництво, так і торгівля товарами значно зменшилися в першій половині року, демонструючи схожість із падінням, яке відбулося під час світової фінансової кризи. Однак ці скорочення були більш короткостроковими і швидко минули, що сприяло швидкому відновленню у другій половині 2020 року. Торгівля продовжувала зростати у 2021 році, частково компенсуючи втрати, понесені внаслідок різкого падіння на початку пандемії. Попередні прогнози щодо значного двозначного скорочення світової торгівлі товарами у 2020 році не виправдалися. З середини року світова торгівля почала відновлюватися надзвичайно швидкими темпами, досягнувши рівнів, що спостерігалися до пандемії. «Зміни в структурі торгівлі, спричинені пандемією COVID-19 за один рік, були такого ж масштабу, як зміни, які зазвичай спостерігаються протягом 4-5 років. Наприкінці 2021 року зберігалися значні дисбаланси між торговельними партнерами та продуктами, і не всі накопичені збитки від попередніх різких падінь були відновлені» [33].

Подальший спад у світовій торгівлі у 2023 році позначився на економічних процесах. «По-перше, зростання реального ВВП уповільнилося сильніше в

країнах з розвинуеною економікою, де внутрішній попит є більш інтенсивним для імпорту, ніж у країнах з ринковою економікою, що розвивається» [32]. Хоча приватне споживання швидко відновилося, інвестиції з боку приватного сектору залишаються млявими. Це зумовлено кількома факторами, включаючи жорсткішу монетарну політику, посилення невизначеності через зростання геополітичної напруги та скорочення фіскальної підтримки, яка була запроваджена під час пандемії.

**Рис. 1.1. Обсяг світової торгівлі та промислового виробництва
(сезонно скориговані обсяги (2010=100)) [33]**

Приблизно половину зниження глобальної торгівлі з 2022 року можна пояснити послабленням цих ключових економічних показників, особливо зниженням інвестицій, яке стало відчутним у четвертому кварталі 2022 року. Крім того, існують додаткові фактори, які вплинули на зниження торгівлі на початку 2023 року, зокрема наприкінці 2022 року. Одним із таких факторів стало поступове скасування специфічних для пандемії заходів, зокрема відновлення попиту на послуги на тлі зменшення інтересу до товарів, що інтенсивно використовуються в торгівлі, через повне зняття карантинних обмежень. Такий

зсув у структурі попиту від товарів до послуг мав суттєвий вплив на світову торгівлю. Спостерігався значний вплив на міжнародну торгівлю і сповільнення глобальної виробничої активності. Оскільки виробничий сектор є одним із найбільш інтегрованих у світову торгівлю, різке уповільнення його зростання спричинило більш значне скорочення обсягів міжнародної торгівлі порівняно зі зниженням глобального ВВП.

Ці процеси формують нові тенденції в міжнародній торгівлі, які відображаються як у зміні торгових потоків, так і в регуляторних політиках різних країн. Проаналізуємо ключові тенденції у міжнародній торгівлі.

1. Геополітичні зміни та протекціонізм. Геополітичні фактори, такі як торговельні війни, санкції та зміна альянсів, також значною мірою впливають на міжнародну торгівлю. Протекціоністські заходи, спрямовані на захист національних ринків і виробників, зростають у багатьох країнах. Це відображається у вигляді мит, квот та інших торговельних бар'єрів, які обмежують свободу міжнародної торгівлі. Прикладом цього є торговельний конфлікт між США та Китаєм, який призвів до введення взаємних тарифів і обмежень на торгівлю. Такі дії впливають на світові торговельні потоки, змушуючи компанії змінювати свої стратегії та шукати нові ринки для експорту. Проте, попри зростання протекціоністських настроїв, все більше країн прагнуть укласти двосторонні та багатосторонні торговельні угоди, які дозволяють мінімізувати вплив торговельних бар'єрів та забезпечити доступ до нових ринків.

2. Діджиталізація та технологічні інновації. Одна з ключових тенденцій у сучасній міжнародній торгівлі – це зростаюча роль цифрових технологій. Електронна комерція, хмарні технології та великі дані трансформують спосіб ведення бізнесу, роблячи його більш гнучким і доступним на глобальному рівні. Завдяки цим технологіям, малі й середні підприємства можуть ефективніше виходити на міжнародні ринки, оминаючи традиційні бар'єри. Крім того, цифрові платформи, такі як маркетплейси, забезпечують прямий зв'язок між виробниками та споживачами, що змінює структуру глобальних торговельних

ланцюгів. «Оскільки компанії прагнуть до підвищення ефективності, спрощених процесів і розширеного глобального зв'язку, інвестиції в цифрові технології стають дедалі важливішими в цій сфері» [36]. З іншого боку, зростає потреба в регулюванні міжнародної електронної торгівлі, зокрема в питаннях безпеки даних, захисту споживачів і прав інтелектуальної власності. Створення єдиних глобальних стандартів у цих сферах є необхідною умовою для подальшого розвитку цієї тенденції.

Три основні та потенційно кардинальні зміни в архітектурі електронної торговельної документації – Закон про електронні торговельні документи (ETDC) 2023 року у Великій Британії, який отримав королівський дозвіл від короля Карла III 20 липня та набув юридичної сили 20 вересня, вдосконалення Типового закону про електронні передавальні записи (MLETR) та ініціатива Світової організації торгівлі (COT) щодо включення роботи над аспектами, пов'язаними з торгівлею, е-комерції в рамках Ініціативи спільної заяви (JSI) організації щодо електронної комерції в майбутніх переговорах COT.

Закон про електронні торговельні документи, нещодавно введений у Великобританії, відповідно до COT, скасовує вимоги до більшості паперової торговельної документації. Різний ступінь прогресу також досягається в імплементації в інших країнах G7, кожна з яких використовує унікальні підходи до внесення змін до законодавства.

Модельний закон про електронні передавані записи (MLETR) уже використовується з 2018 року в ряді ринків, що розвиваються, таких як ОАЕ та Бахрейн. Оцифровка документів фінансування торгівлі має можливість підвищити ефективність, зменшити витрати, посилити безпеку та зменшити значні викиди вуглецю від паперової документації. У ширшому плані досягається прогрес у знятті правових бар'єрів для торгівлі в багатьох країнах, наприклад у Франції, Німеччині, США відповідно до Закону про зростання та можливості в Африці (AGOA) та Великобританії.

На рис. 1.2 показано середні показники цифровізації торгівлі в регіонах. Примітно, що рівень впровадження в регіонах коливається в 53 відсоткові

пункти, а всередині них значні коливання. Наприклад, на Близькому Сході та в Північній Африці показники коливаються від 31% у Ємені до 91% у Саудівській Аравії, в середньому до 58% для регіону.

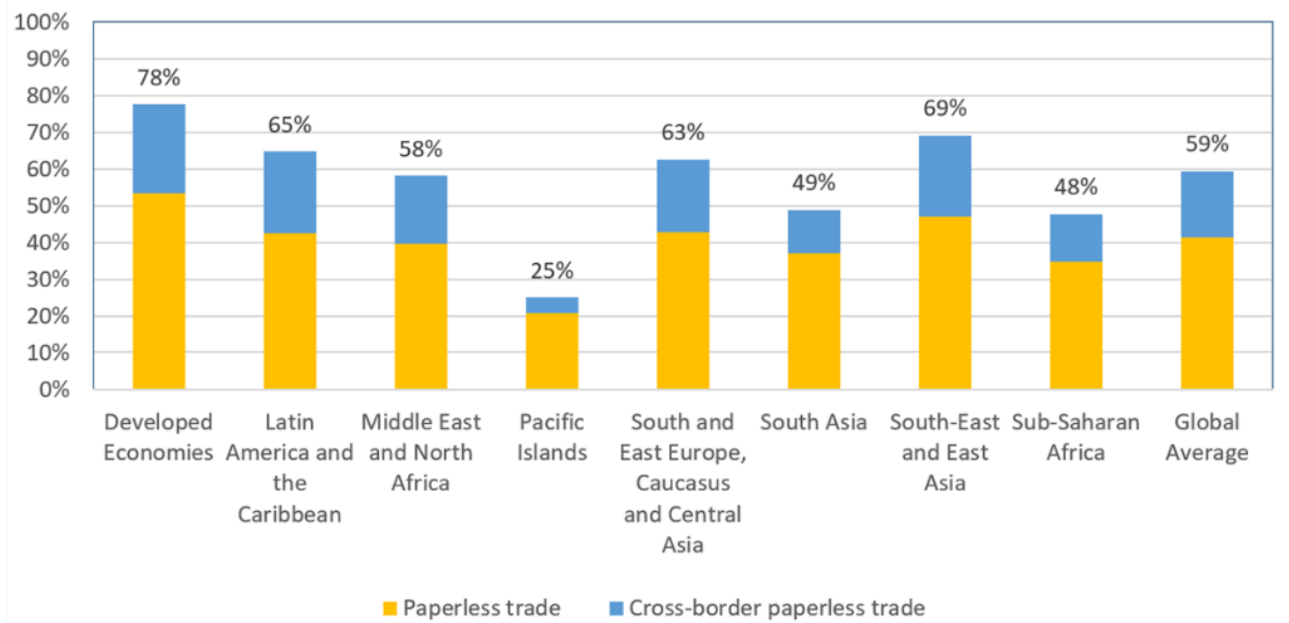

Рис. 1.2. Індекс цифровізації торгівлі. Оцінки за регіонами світу 2023 р. [29]

Серед окремих країн лідерами за загальним рівнем цифровізації торгівлі є Нідерланди та Нова Зеландія з 96%, а також Австралія, Бельгія, Республіка Корея та Сінгапур з 93%. У регіонах, що розвиваються, Сінгапур і Республіка Корея лідирують у Південно-Східній і Східній Азії з 93%, а Бразилія і Перу лідирують у Латинській Америці та Карибському басейні з 91%. Саудівська Аравія лідирує на Близькому Сході та в Північній Африці з показником 91%. У Південній і Східній Європі, на Кавказі та в Центральній Азії лідирує Узбекистан з показником 89%, за ним йдуть Азербайджан і Туреччина з показником 80%. Індія може похвалитися найвищим рівнем реалізації в Південній Азії – 87%. Примітно, що країни з розвиненою економікою загалом перевершують країни, що розвиваються, у цифровізації торгівлі, що відображає потребу у високому рівні співпраці для повного впровадження. Ці розбіжності підкреслюють глобальний заклик до спільних зусиль для досягнення ефективної цифровізації торгівлі.

3. Зміни в глобальних ланцюгах поставок. Останні десятиліття міжнародна торгівля була побудована на складних ланцюгах постачання, де

виробництво товарів розподілялося між країнами з різним рівнем спеціалізації. Проте після пандемії COVID-19 та викликаних нею перебоїв у ланцюгах постачання багато компаній почали переосмислювати свої торговельні стратегії. Спостерігається тенденція до «ближнього» переміщення виробництва (nearshoring) або його повернення в рідні країни (reshoring). Цей процес покликаний зменшити залежність від глобальних логістичних мереж та підвищити стійкість до зовнішніх шоків. Такі зміни відбуваються на фоні зростаючої регіоналізації торгівлі. Країни дедалі більше фокусуються на співпраці з найближчими економічними партнерами для мінімізації ризиків, пов'язаних з глобальними економічними і політичними потрясіннями.

4. Зелена економіка та сталий розвиток. Екологічні виклики, такі як зміна клімату, також відіграють важливу роль у формуванні нових трендів в міжнародній торгівлі. Зростаюча популярність концепції «зеленої» економіки стимулює перехід до екологічно чистих виробничих процесів, зниження викидів парникових газів і зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Багато країн вводять нові регуляторні вимоги щодо екологічних стандартів у міжнародній торгівлі. Європейський Союз, наприклад, активно просуває політику «Зеленого курсу», яка передбачає введення вуглецевого коригування імпорту. Це означає, що виробники, які експортують продукцію до ЄС, мають дотримуватися суворих екологічних стандартів, що стимулює інновації та інвестиції в екологічно чисті технології.

Проаналізуємо рівень спрощення торгівлі та безпаперової торгівлі у різних регіонах світу за 2023 рік, згідно з даними ООН (рис. 1.3). Розвинені економіки мають найкращі показники, тоді як багато країн регіонів, що розвиваються, мають простір для вдосконалення, особливо в сфері інституційної співпраці та міжкордонних транзакцій. Рисунок демонструє різні показники у таких категоріях:

1. Прозорість (Transparency) – жовтий колір.
2. Формальності (Formalities) – зелений колір.
3. Інституційні механізми та співпраця (Institutional Arrangement and

Cooperation) – помаранчевий колір.

4. Безпаперова торгівля (Paperless Trade) – темно-синій колір.

5. Міжкордонна безпаперова торгівля (Cross-Border Paperless Trade) – блакитний колір.

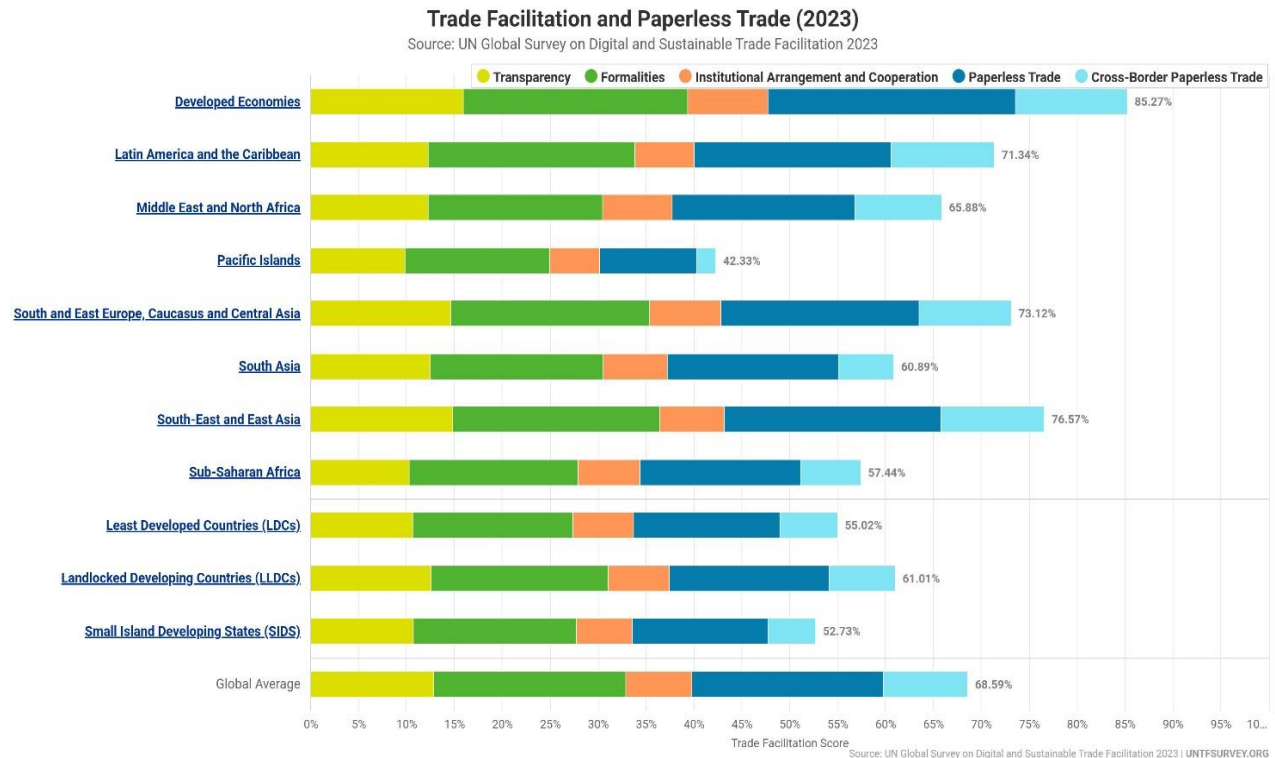

Рис. 1.3 Спрощення процедур торгівлі , 2023 р. [30]

Найвищі показники спрощення торгівлі спостерігаються в розвинених економіках, де загальний показник досягає 85,27%. Вони мають високий рівень прозорості, безпаперової торгівлі та міжкордонної безпаперової торгівлі. Латинська Америка та Карибський регіон займають друге місце з показником 71,34%, при цьому також демонструючи високу інтеграцію безпаперової торгівлі. Нижчі показники мають країни Африки на південь від Сахари (57,44%), ЛДК (Least Developed Countries – 55,02%) та Малі островні країни, що розвиваються (52,73%), що вказує на більш обмежені можливості щодо спрощення торгівлі, зокрема в частині безпаперових та міжкордонних транзакцій. За результатами аналізу можна виокремити такі тренди: розвинені економіки мають сильні позиції в усіх категоріях, особливо в безпаперовій торгівлі; регіони, що розвиваються, такі як Південно-Східна Азія та Південна

Азія, показують позитивні результати в категоріях прозорості та формальностей, але дещо відстають в інституційних механізмах та міжкордонній безпаперовій торгівлі; найнижчі показники у всіх категоріях належать країнам із найменш розвиненою економікою.

Як торгівля товарами, так і послугами зазнали значного падіння в першій половині 2020 року, що пов'язано з початком пандемії COVID-19 (рис. 1.4). Послуги впали більш різко, ніж товари, досягаючи майже 20% скорочення у другому кварталі 2020 року.

Рис. 1.4. Динаміка зростання світової торгівлі товарами та послугами, 2019-2024 рр. [38]

Після різкого падіння обидва показники швидко відновилися у другій половині 2020 року, що свідчить про V-подібне відновлення світової торгівлі. Торгівля товарами відновилася швидше, досягаючи піку зростання приблизно на 15% у першому кварталі 2021 року, тоді як послуги відновлювалися поступово. У 2021-2022 роках спостерігалися періоди уповільнення зростання як у торгівлі товарами, так і послугами, що, ймовірно, було пов'язано з проблемами у ланцюгах постачання, інфляцією та геополітичними ризиками. Торгівля

товарами демонструє більш волатильну динаміку, в той час як торгівля послугами залишається стабільнішою, хоч і на нижчих рівнях зростання. На початку 2024 року як товари, так і послуги повертаються до стабільного зростання, хоча на дещо поміркованих рівнях, близько 2-3%.

Позитивні тенденції у світовій торгівлі на початку 2024 року, як показує зростання торгівлі товарами на 1% і послугами на 1,5% квартал до кварталу, свідчать про відновлення динаміки світової економіки. Це зростання особливо помітне на тлі недавніх економічних викликів. Відновлення підтримується насамперед завдяки сильним показникам Сполучених Штатів Америки та великих країн, що розвиваються, в Азії, які відіграють ключову роль у збільшенні обсягів торгівлі. Прогноз щодо додаткових \$250 мільярдів у торгівлі товарами та \$100 мільярдів у торгівлі послугами у першій половині 2024 року порівняно з другою половиною 2023 року підкреслює значний вплив поліпшення динаміки торгівлі. Це зростання вказує на ширше відновлення попиту, коригування ланцюгів постачання та, можливо, пом'якшення торгових бар'єрів або тарифів. Це також відображає зростаючий вплив країн, що розвиваються, на світовому ринку, зокрема азійських економік, які є лідерами у виробництві, експорті та інтеграції торгівлі. Це зростання може також свідчити про покращення ділової впевненості та економічної стабільності, що може призвести до перегляду прогнозів глобального економічного зростання на цей рік.

1.2. Глобальні інституції та країни-лідери в міжнародній торгівлі

Міжнародна система регулювання торгівлі є динамічною та постійно розвивається протягом своєї історії. Напруженість і конфлікти є її невід'ємною частиною. Ті, хто закликає до ліквідації основного органу торгівельного регулювання, СОТ, часто не враховують цієї суті системи. З іншого боку, прихильники реформ недостатньо зосереджуються на тому, що напруженість і конфлікти змінюються й адаптуються разом із розвитком системи. Напруженість у міжнародній торгівлі є не лише рушієм змін, а й відображенням глибоких

структурних зсувів у глобальній економіці. Зокрема, роль Китаю в сучасній торгівлі демонструє, як нові економічні сили можуть не просто адаптуватися до існуючих правил, але й активно впливати на їхню зміну, часто ігноруючи їх. Інтерес до реформ міжнародної торгової системи є результатом взаємодії багатьох факторів, включаючи нові технології, екологічні виклики та зміни в балансі влади на глобальній арені.

Після Першої та Другої світових воєн нації зазнали значних фінансових потрясінь. Відновлення економік було неможливим через серйозні збої у фінансовій системі та нестачу необхідних ресурсів. У цей період на конференції в Бреттон-Вудсі було ініційовано створення міжнародних інституцій, які б сприяли відновленню економічної співпраці між країнами та забезпеченню сталого економічного розвитку. Як результат, було створено Міжнародний валютний фонд та Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Передбачалося створення інституції в сфері торгівлі – Міжнародної організації торгівлі..

Інституційна структура міжнародної торгівлі складається з багатьох організацій, угод та правил, які спрямовані на забезпечення ефективної, справедливої та прозорої торгівлі між країнами.

Світова організація торгівлі (СОТ) відіграє провідну роль у регулюванні міжнародної торгівлі, надаючи платформу для вирішення торгових суперечок і забезпечуючи дотримання багатосторонніх угод. В її рамках функціонують різні угоди, що регламентують ключові аспекти міжнародної торгівлі, зокрема Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), Генеральна угода з торгівлі послугами (ГАТС) та Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS). СОТ також активно співпрацює з міжнародними організаціями в рамках концепції «узгодженості», відповідно до рішення, прийнятого міністрами в Марракеші у квітні 1994 року. Проте взаємодія у сфері глобальної економічної політики не обмежується зв'язками СОТ з Міжнародним валютним фондом та Світовим банком.

Близько 140 міжнародних організацій мають статус спостерігачів у різних органах СОТ, і сама СОТ також виступає як спостерігач у діяльності кількох

міжнародних організацій. Загалом, Секретаріат СОТ підтримує робочі відносини з майже 200 міжнародними організаціями у сферах, що охоплюють статистику, дослідження, встановлення стандартів, технічну допомогу та навчання. Хоча рівень такої співпраці може відрізнятися, координація та узгодженість між діяльністю СОТ і інших міжнародних організацій продовжують розвиватися з метою надання допомоги членам у реалізації їхньої економічної політики.

Таблиця 1.1

Основні функції та завдання МВФ, Світового банку та СОТ [28]

Організація	Основні функції та завдання
МВФ (Міжнародний валютний фонд)	- Забезпечення стабільності міжнародної валютно-фінансової системи; - Надання короткострокових кредитів країнам-членам для подолання фінансових криз; - Здійснення нагляду за економічною політикою країн-членів; - Надання технічної допомоги та консультацій.
Світовий банк	- Сприяння економічному розвитку та зменшенню бідності в країнах, що розвиваються; - Фінансування проектів з розвитку інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших сфер; - Надання технічної допомоги та експертних консультацій; - Сприяння реформам для покращення економічного управління та інституційної спроможності.
СОТ (Світова організація торгівлі)	- Регулювання міжнародної торгівлі через створення правил та стандартів; - Забезпечення умов для вільної торгівлі товарами та послугами; - Врегулювання торговельних суперечок між країнами-членами; - Моніторинг торговельної політики країн-членів; - Сприяння торговельним переговорам для подальшої лібералізації торгівлі.

СОТ підтримує широкі інституційні зв'язки з багатьма іншими міжнародними організаціями, зокрема, її партнерами є:

- спільна програма Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) та Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO).

- Організація Об'єднаних Націй (ООН).
- Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО).
- Міжнародна організація праці (МОП).
- Міжнародний валютний фонд (МВФ).
- Міжнародна конвенція із захисту рослин (МКЗР), під егідою ФАО.
- Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ).
- Міжнародний торговельний центр (МТЦ).
- Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).
- Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).
- Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП).
- Світовий банк (СБ).
- Всесвітня митна організація (ВМО).
- Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ).
- Всесвітня організація охорони здоров'я тварин (МЕБ).
- Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) [40].

Ще однією інституцією в міжнародній торгівлі є Міжнародний валютний фонд, який був створений для розширення міжнародної співпраці у 1944 році та об'єднує 190 країн. МВФ і Світовий банк мають статус спостерігача в органах СОТ, як це передбачено їхніми відповідними угодами з СОТ. Роль МВФ у міжнародній торгівлі визначається наступними завданнями:

– Економічне спостереження та моніторинг: МВФ готує звіти щодо економік країн-членів і визначає потенційні зони ризику (такі як економіки з великими дефіцитами рахунку поточних операцій або надмірним рівнем заборгованості). «Світовий економічний огляд» (World Economic Outlook) – ключовий звіт МВФ, що аналізує стан глобальної економіки. Прогноз МВФ на 2024 рік передбачає глобальне зростання на рівні 3,2%, хоча з певними регіональними відмінностями через різну швидкість відновлення після пандемії.

– Позики для країн, що розвиваються. 300 мільярдів доларів доступні у вигляді позик від МВФ для країн, які стикаються з фінансовими кризами. Це фінансування формується за рахунок внесків країн-членів.

– Залежні позики/структурна трансформація. МВФ часто вимагає виконання певних умов перед наданням кредитів, наприклад, зняття цінового контролю, скорочення дефіциту, жорсткої грошово-кредитної політики для стримування інфляції, а також усунення тарифних бар'єрів для сприяння вільній торгівлі. МВФ надає країнам-членам близько 1 трильйона доларів фінансових ресурсів для подолання фінансових криз. За останні кілька років, особливо під час пандемії COVID-19, Фонд збільшив свою активність, надаючи кредити країнам із дефіцитом платіжного балансу. Наприклад, за період пандемії було надано фінансову підтримку понад 80 країнам. Станом на 2023 рік, кредити МВФ перевищили 165 млрд доларів США, включаючи швидку фінансову допомогу для найвразливіших країн. У 2021 році МВФ здійснив найбільший в історії розподіл Спеціальних прав запозичення (SDR) на суму 650 мільярдів доларів США. Це допомогло збільшити міжнародні резерви країн та зміцнити їхні платіжні баланси.

– Технічна допомога та економічна освіта. МВФ готує численні звіти та публікації, спрямовані на розвиток місцевих економік. Щорічно МВФ інвестує значні ресурси в надання технічної допомоги та навчання країнам-членам. Близько 1/3 робочого часу персоналу МВФ витрачається на технічну допомогу з питань макроекономічного управління, фінансової стабільності та реформ. У 2022 році понад 140 країн отримали технічну допомогу, а навчання пройшли понад 25000 учасників.

Світовий банк сприяє економічному розвитку країн, що розвиваються, через фінансування проєктів, які покращують їхню інфраструктуру, зокрема у сфері транспорту та енергетики, що в свою чергу полегшує доступ до світових ринків. Його зусилля спрямовані на покращення інфраструктури та економічних умов у країнах, що розвиваються, сприяє інтеграції цих країн у світову торговельну систему.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) сприяє інтеграції країн, що розвиваються, у світову економіку через розробку рекомендацій та політик у сфері торгівлі, інвестицій і розвитку. Організація проводить

дослідження та надає технічну допомогу, зокрема в сфері торгових переговорів і регіональної економічної інтеграції.

Регіональні торгові угоди належать до інституційно структури міжнародної торгівлі. Прикладом є Європейський Союз (ЄС), Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА, нині USMCA), МЕРКОСУР та Азіатсько-Тихоокеанська зона вільної торгівлі (АРЕС). Регіональні торгові блоки відіграють важливу роль у лібералізації торгівлі між країнами-членами, полегшуючи доступ до ринків та знижуючи митні бар'єри. Більшість регіональних торгових угод доповнюють багатосторонні правила СОТ, хоча іноді вони можуть вступати у суперечність з ними.

Окрім регіональних угод, існує низка глобальних угод, таких як Угода про спрощення торгівлі СОТ, яка спрощує митні процедури та знижує витрати для країн-учасниць. Форум країн Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АРЕС), G20 та інші майданчики слугують платформами для обговорення глобальних торговельних викликів і пошуку рішень.

До інституцій міжнародної торгівлі належать національні регулятори та неурядові організації. Національні органи регулювання та митні служби визначають правила торгівлі для своїх країн. Вони відіграють вирішальну роль у реалізації міжнародних торговельних угод на місцевому рівні. Країни також укладають двосторонні угоди, які регулюють торговельні відносини з конкретними партнерами. Такі організації, як Міжнародна торговельна палата (ІСС) та інші галузеві асоціації, мають важливий вплив на розвиток політики та регулювання міжнародної торгівлі, представляючи інтереси бізнесу.

Таким чином, інституційна структура міжнародної торгівлі є багатогранною та взаємопов'язаною системою, що поєднує в собі глобальні організації, регіональні блоки, угоди та національні уряди, які спільно працюють над забезпеченням стабільного та справедливого функціонування світових торгових відносин.

Щодо основних лідерів у міжнародній торгівлі, то провідними експортерами товарів у 2023 р. були: Китай – залишався найбільшим

експортером у світі завдяки сильним позиціям у виробництві електроніки, машин та текстилю. Китай продовжує відігравати ключову роль у світовій торгівлі, забезпечуючи близько 15% глобального експорту товарів; США – другий за величиною експортер у світі, головними експортними категоріями є промислові машини, авіаційна техніка, автомобілі та нафтохімічна продукція; Німеччина – найбільший експортер у Європі. Основними експортними товарами є автомобілі, механічне обладнання та хімічна продукція; Японія – продовжує залишатися лідером у галузях виробництва транспортних засобів, електроніки та промислового обладнання; Південна Корея – експортує значну кількість електроніки, автомобілів та напівпровідників, що робить її важливим гравцем на світовому ринку.

Деякі з цих країн належать і до провідних імпортерів товарів у світі, зокрема:

1. США – найбільший імпортер товарів у світі, з основними категоріями, як-от споживчі товари, машини, транспортні засоби та електроніка.
2. Китай – один із провідних імпортерів, з основними категоріями імпорту, такими як сировина, напівфабрикати, паливо та високотехнологічні товари.
3. Німеччина – ключовий імпортер в Європі, імпортує переважно нафту, хімікати, електроніку та компоненти для автомобільної промисловості.
4. Японія – як великий виробник, імпортує значні обсяги нафти, природного газу та інших ресурсів.
5. Нідерланди – важливий імпортер, особливо в контексті Європи, з основними категоріями імпорту, такими як продукти харчування, хімікати та нафтові продукти.

В розподілі провідних експортерів та імпортерів послуг ситуація кардинально не відрізняється, бо у 2023 р. у п'ятірку увійшли і США, і Китай. Основними експортерами послуг були: США – лідер у сфері експорту послуг, особливо в категоріях фінансових послуг, технологічних послуг, медіа та освіти; Велика Британія – значний експортер послуг, зокрема фінансових, правових та освітніх послуг; Німеччина – важливий гравець у сфері ділових, інженерних та

транспортних послуг; Китай – експортер високотехнологічних послуг, включаючи ІТ-послуги та інженерні послуги, що зростають швидкими темпами; Індія – провідний постачальник ІТ-послуг, включаючи розробку програмного забезпечення, аутсорсинг та технічну підтримку.

Лідерами серед імпортерів послуг були: США – імпортує значну кількість послуг, зокрема в категоріях управлінських, фінансових, медичних та освітніх послуг; Китай – значний імпортер технологічних, освітніх та фінансових послуг; Німеччина – активно імпортує професійні, інженерні та транспортні послуги; Японія – імпортує широкий спектр послуг, зокрема фінансові, освітні та науково-дослідні послуги; Франція – значний імпортер туристичних, освітніх та фінансових послуг.

Міжнародна торгівля перебуває в процесі динамічних змін, зумовлених як економічними, так і політичними факторами. Диджіталізація, перебудова глобальних ланцюгів постачання, екологічні вимоги та геополітичні виклики створюють нові можливості й водночас ставлять нові завдання перед учасниками світової економіки. Головне завдання для держав і компаній у цьому контексті – адаптація до нових умов і пошук оптимальних рішень для збереження конкурентоспроможності та стійкості до зовнішніх викликів. З позицій інституційного забезпечення важливим залишається спільна координація між усіма суб'єктами та усунення існуючих суперечностей в торговельних практиках країн.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

2.1. Світова організація торгівлі як основа глобальної інституційної системи регулювання міжнародної торгівлі

У сучасному все більш взаємопов'язаному світі міжнародні організації відіграють ключову роль у формуванні глобальної економіки, сприянні співпраці між країнами та вирішенні спільних проблем у сфері міжнародної торгівлі. СОТ виконує важливу функцію в системі міжнародної торгівлі, сприяючи усуненню бар'єрів для вільної торгівлі та підтримуючи справедливі умови для всіх учасників. Організація займається моніторингом виконання торговельних угод, вирішенням суперечок між країнами та допомогою у формуванні правил, які сприяють розвитку світової торгівлі. Карта країн-членів СОТ наведена на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Країни-члени Світової організації торгівлі [39]

Завдяки своїм механізмам врегулювання спорів, СОТ забезпечує дотримання зобов'язань, які країни взяли на себе в рамках багатосторонніх угод,

сприяючи тим самим стабільності та передбачуваності міжнародної економічної системи. СОТ відіграє ключову роль у забезпеченні глобальної торгівлі, допомагаючи країнам розвиватися та співпрацювати в умовах глобалізованого світу. Всі ключові рішення приймаються спільно самими членами. Ці рішення можуть ухвалюватися як на рівні міністрів (які збираються щонайменше раз на два роки), так і на рівні послів або делегатів, які регулярно зустрічаються в Женеві. Рішення зазвичай ухвалюються за принципом консенсусу. На відміну від організацій, таких як Світовий банк або МВФ, влада в СОТ не делегується раді директорів чи голові. Обмеження, накладені правилами СОТ, є результатом переговорів між країнами-членами, і виконання цих правил також контролюється ними самими, включно з можливістю застосування торговельних санкцій, які схвалюють усі члени. Процес досягнення консенсусу може бути складним, особливо через велику кількість учасників. Проте цей підхід забезпечує більш широку підтримку прийнятих рішень. Хоча час від часу виникають пропозиції створити виконавчий орган, подібний до ради директорів, який представляв би різні групи країн, СОТ залишається організацією, яка функціонує на основі консенсусу. Найвищим органом управління СОТ є Міністерська конференція, що збирається щонайменше раз на два роки і може ухвалювати рішення з будь-яких питань, пов'язаних з багатосторонніми торговельними угодами. Основні етапи функціонування СОТ наведено у табл.

2.1. Серед інших конференцій можна виокремити наступні:

1. Міністерська конференція в Сіетлі (1999) – мала значні протести і не призвела до конкретних домовленостей через глибокі розбіжності між членами СОТ.

2. Міністерська конференція в Досі (2001) – знаменита початком Дохійського раунду, який мав на меті допомогти країнам, що розвиваються, але цей раунд переговорів досі залишається незавершеним.

3. Міністерська конференція в Гонконзі (2005) – була спрямована на продовження Дохійського раунду, особливо у сфері сільського господарства.

4. Міністерська конференція в Балі (2013) – стала проривом з

досягненням «Балійського пакету», що включав угоду про спрощення торговельних процедур.

Таблиця 2.1

Основні етапи функціонування СОТ та результати окремих міністерських конференцій [39]

Етап/Конференція	Дата	Опис
Заснування ГАТТ	1947	Підписання Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), що стало попередником СОТ.
Уругвайський раунд переговорів	1986-1994	Багатосторонні переговори, що завершилися створенням СОТ.
Створення СОТ	1 січня 1995	Офіційне заснування Світової організації торгівлі.
Перша Міністерська конференція СОТ (Сінгапур)	1996	Обговорення нових сфер торгівлі, таких як інвестиції, конкуренція, державні закупівлі.
Дохійський раунд (початок)	2001	Розпочатий раунд переговорів із метою покращення умов торгівлі для країн, що розвиваються.
Міністерська конференція в Найробі	2015	Перша велика угода про скасування експортних субсидій у сільському господарстві.
Міністерська конференція в Буенос-Айресі	2017	Фокус на електронній комерції, рибальстві та сільському господарстві, але без значного прогресу.
Міністерська конференція в Женеві	2022	Досягнення домовленостей щодо обмеження риболовних субсидій, а також продовольчої безпеки.
Міністерська конференція в Абу-Дабі	2024	Основні питання: відновлення функціональності Апеляційного органу до кінця 2024 року, продовження переговорів у сферах сільського господарства та цифрової торгівлі.

На 11-й Міністерській конференції СОТ у грудні 2017 року було оголошено ініціативу щодо просування переговорів про електронну комерцію, сприяння інвестиціям для розвитку, мікро-, малих і середніх підприємств (ММСП) та внутрішнє регулювання у сфері торгівлі послугами. Ці ініціативи відкриті для всіх членів. У 2023 році учасники знову обговорили основні питання, деякі з яких не розглядалися тривалий час, такі як потоки даних і локалізація даних. Дискусії також тривали щодо інформаційно-комунікаційних

технологій (ІКТ), які використовують криптографію, електронних платежів, розвитку, телекомунікацій, вихідного коду та низки горизонтальних питань, таких як обсяг і визначення. У січні 2023 року міністри зустрілися на полях Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) у Давосі для обговорення шляхів прискорення роботи за спільною ініціативою щодо електронної комерції з метою завершення переговорів до кінця року.

У липні 2023 року країни-учасниці завершили переговори щодо всіх основних положень Угоди про сприяння інвестиціям для розвитку, після трьох років інтенсивних переговорів, що включали текстові дискусії серед більш ніж 110 делегацій на різних рівнях розвитку. У листопаді учасники досягли згоди щодо «остаточного тексту», який розроблено як плюрилатеральну угоду, відкриту для всіх членів.

У серпні 2023 року було розповсюджено переглянутий та спрощений текст переговорів, що відображає досягнутий прогрес, а в листопаді його ще раз оновили. Проте багато делегацій зазначили, що питання, пов'язані з потоками даних, локалізацією даних та вихідним кодом, залишаються складними і потребують додаткового часу для їх вирішення. У січні 2024 року співголови переговорів – Австралія, Японія та Сінгапур – розповсюдили текст від голови, що відображав їхню оцінку щодо потенційних точок консенсусу для майбутньої угоди з електронної комерції. У лютому було представлено переглянутий текст перед 13-ю Міністерською конференцією СОТ.

Міністри 124 країн-членів СОТ, які беруть участь в угоді, що становить три чверті всіх членів СОТ, зробили спільну міністерську декларацію на 13-й Міністерській конференції (МК13), офіційно оголосивши про завершення підготовки угоди та зробивши її публічно доступною. Вони також подали запит до всіх членів СОТ щодо додавання цієї угоди до офіційного переліку угод організації.

Учасники досягли згоди за 13 статтями, а саме щодо відкритих урядових даних, захисту прав споживачів, спаму, електронних підписів та електронної аутентифікації, електронних контрактів, прозорості, кібербезпеки, відкритого

доступу до Інтернету, безпаперової торгівлі, рамок для електронних транзакцій, електронного виставлення рахунків, єдиних вікон та захисту персональних даних. Число учасників ініціативи наразі становить 90 після приєднання Гамбії в жовтні, і вони представляють понад 90% світової торгівлі.

Міністерська конференція 13 (МК13) відбулася в умовах надзвичайно складного геополітичного та економічного середовища, коли економіки по всьому світу зіштовхуються з наслідками високої інфляції, перебоями у судноплавстві через важливі водні шляхи, триваючими конфліктами та майбутніми виборами в близько 60 країнах-членах у 2024 році.

Конференція об'єднала майже 4000 міністрів, високопоставлених торговельних чиновників та інших делегатів з 164 країн-членів і спостерігачів СОТ, а також представників громадянського суспільства, бізнесу та глобальних медіа. Під час відкриття була схвалена угода про умови членства Коморських островів та Східного Тимору – обох країн з найменш розвиненою економікою.

Напружені переговори на 13 Міністерській конференції наприкінці лютого призвели до ухвалення міністрами десяти багатосторонніх узгоджених рішень і декларацій, які стосуються розвитку, реформи врегулювання суперечок, електронної комерції та інших сфер. Щодо субсидій для сільського господарства та рибальства члени не змогли досягти згоди, але погодилися продовжити переговори.

Але саме ці питання стали предметом перемовин у червні 2022 року на 12-й Міністерській конференції СОТ, коли було укладено Угоду про субсидії на рибальство, яка спрямована на зменшення шкідливих субсидій, і залишаються актуальними для міжнародної торгівлі та потребують подальшого врегулювання. Субсидії на рибальство, зокрема ті, що сприяють надмірному вилову або незаконному рибальству, є глобальною проблемою, яка має економічні, екологічні та соціальні наслідки. За оцінками міжнародних дослідницьких центрів, глобальні субсидії для рибальства становлять близько 35 млрд дол щороку. З цієї суми близько 22 млрд дол припадає на шкідливі субсидії, які сприяють надмірному вилову риби та погіршенню стану світових рибних

ресурсів. Китай є найбільшим постачальником субсидій на рибальство, з обсягом близько 21% від загальносвітових субсидій. За Китаєм слідують Європейський Союз, Сполучені Штати, Японія, та Південна Корея, які разом забезпечують значну частину світових субсидій на рибальство.

Субсидії для рибальства є значною проблемою через їхній вплив на надмірний вилов і руйнування рибних ресурсів. Субсидії на рибальство мають наступну структуру (рис. 2.2):

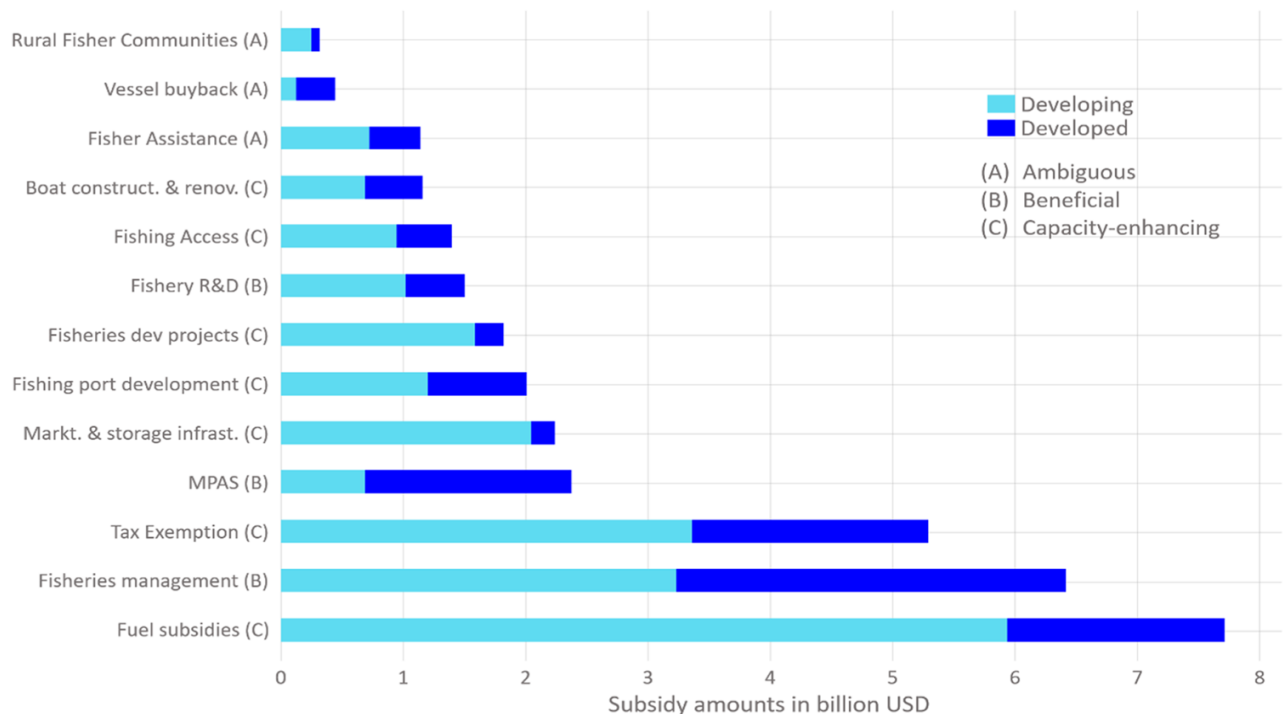

Рис. 2.2. Розподіл світових субсидій для рибальства за видами та групами країн [42]

- *Rural Fisher Communities (A)* — Сільські рибальські громади (A)
- *Vessel buyback (A)* — Викуп суден (A)
- *Fisher Assistance (A)* — Допомога рибалкам (A)
- *Boat construct. & renov. (C)* — Будівництво та оновлення суден (C)
- *Fishing Access (C)* — Доступ до рибальських угідь (C)
- *Fishery R&D (B)* — Дослідження та розробки у сфері рибальства (B)
- *Fisheries dev projects (C)* — Проекти розвитку рибальства (C)
- *Fishing port development (C)* — Розвиток рибальських портів (C)
- *Markt. & storage infrast. (C)* — Ринкова і складська інфраструктура (C)
- *MPAS (B)* — Морські заповідні території (B)
- *Tax Exemption (C)* — Податкові пільги (C)
- *Fisheries management (B)* — Управління рибальством (B)
- *Fuel subsidies (C)* — Субсидії на паливо (C)

– Субсидії на паливо є одними з найбільш поширених і становлять близько 20-25% від загальної суми субсидій.

– Субсидії на побудову і модернізацію суден також є значним

компонентом, що підтримує надмірну риболовну потужність.

– Субсидії для розвитку інфраструктури (гавані, сховища для риби тощо) та науково-дослідні програми також поширені, хоча їхній вплив на рибальство менш очевидний.

Процедура приєднання до СОТ є особливо складною для країн, що розвиваються, через кілька важливих чинників. По-перше, широкий спектр питань та технічна складність у таких сферах, як доступ до ринків товарів і послуг, а також захист інтелектуальної власності, вимагають значних інвестицій у юридичну експертизу та гармонізацію національного законодавства з міжнародними нормами. Це потребує висококваліфікованих фахівців і великих фінансових ресурсів.

По-друге, нерівність у силі між чинними членами СОТ і країнами-кандидатами створює умови, за яких поточні члени часто висувують вимоги на свою користь, намагаючись отримати максимальні торговельні переваги. Внаслідок цього поступки, на які змушені йти країни-кандидати під час двосторонніх переговорів, можуть серйозно зашкодити їхнім вразливим секторам економіки, які не завжди готові до жорсткої іноземної конкуренції.

Нарешті, значні фінансові та людські ресурси, які країни змушені спрямовувати на бюрократичний процес приєднання та впровадження масштабних реформ, часто відсувають на другий план інші нагальні пріоритети розвитку. Це ускладнює здатність таких країн зосередитися на внутрішніх питаннях, які потребують уваги для економічного зростання.

Процес вступу до Світової організації торгівлі (СОТ) передбачає переговори між країною-кандидатом і чинними членами організації. Під час цього процесу чинні учасники СОТ детально аналізують торговельну політику країни, що прагне приєднатися, і вимагають змін у законодавстві для узгодження з нормами СОТ. Цей етап є доволі складним, оскільки передбачає істотну трансформацію національних законів і прийняття непростих компромісів. Як правило, процес приєднання триває близько 9 років, що свідчить про його складність. У ході переговорів країни-кандидати зобов'язуються знизити

тарифи, забезпечити недискримінаційні умови для імпорту та відкрити ринки послуг.

З 1995 по 2016 рік до СОТ приєдналися 36 країн, що свідчить про їхню готовність виконувати вимоги заради доступу до переваг системи. Час, необхідний для завершення процесу вступу, збільшився з приблизно 5 років у кінці 1990-х до 12,3 року для країн, що приєдналися після 2010 року. Це відображає посилення вимог, зокрема щодо послуг, інтелектуальної власності та регулювання. Крім того, чинні члени часто висувують додаткові умови, які виходять за межі основних положень СОТ. Особливо складним цей процес є для найменш розвинених країн (НРК), на частку яких припадає значна частина заявок на вступ.

Огляди торговельної політики є одним із ключових напрямів діяльності Світової організації торгівлі (СОТ). Їх головна мета полягає у підвищенні прозорості та передбачуваності торговельних політик країн-членів, а також забезпеченні більш ефективного дотримання правил і принципів СОТ. Завдяки цим оглядам країни-члени отримують можливість оцінити, наскільки інші учасники світової торгівлі виконують свої зобов'язання в рамках СОТ.

Регулярність проведення оглядів варіюється залежно від обсягів участі країни у світовій торгівлі:

1. Чотири найбільші економіки світу – Європейський Союз, США, Японія та Китай – зобов'язані проходити огляди кожні три роки, що забезпечує постійний контроль за їхньою діяльністю на глобальних ринках.

2. Середні за обсягами учасники – до цієї групи входять 16 країн, таких як Австралія, Бразилія, Канада, Швейцарія, Індія, Туреччина, Сінгапур, Корея, Малайзія, Таїланд, Об'єднані Арабські Емірати тощо. Їх торговельна політика перевіряється раз на п'ять років.

3. Решта членів СОТ, включно з Україною, проходять огляди кожні сім років. Однак для найменш розвинених країн можливе подовження періоду між оглядами з метою врахування їх обмежених ресурсів та можливостей для адаптації до міжнародних вимог.

Огляди не є механізмом покарання, але слугують інструментом підвищення співпраці та підтримки стабільності міжнародної торгівлі. Це допомагає країнам оцінювати не лише внутрішню політику інших членів, а й покращувати власну відповідність міжнародним стандартам.

2.2. Регіональні торговельні угоди та їх роль в міжнародній торгівлі

Лібералізація торгівлі є важливим елементом як багатосторонньої системи, що діє в межах Світової організації торгівлі (СОТ), так і в регіональних торговельних угодах (РТУ). Проте, на практиці, регіональні угоди часто досягають глибшого рівня лібералізації завдяки спеціалізованому підходу та зосередженості на конкретних сторонах угод. Однією з ключових відмінностей є те, що норми СОТ застосовуються багатосторонньо, охоплюючи всі країни-члени, тоді як РТУ зазвичай обмежуються сторонами, що підписали угоду.

Хоча СОТ підтримує та затверджує регіональні торговельні угоди, вони повинні відповідати основним принципам організації, наприклад, принципу національного режиму, що передбачає рівне ставлення до товарів іноземного та внутрішнього виробництва після того, як вони перетнули кордон. Однак, СОТ і РТУ мають певні спільні риси, що дозволяє їм співіснувати та доповнювати один одного. У той же час, регіональні торговельні угоди надають можливість гнучкіше реагувати на специфічні економічні умови країн, що бере участь у РТУ.

З огляду на це, окремі економічні ситуації можуть визначати, яка форма лібералізації – через СОТ чи РТУ – буде найбільш доцільною для певної країни. СОТ не завжди може повністю запобігти виникненню регіональних обмежень на торгівлю, оскільки країни можуть вважати за краще вступати в регіональні угоди через їх більш гнучкий характер. Проте ГАТТ і ГАТС накладають конкретні вимоги на регіональні угоди, що допомагає зберегти рівновагу між регіональними та багатосторонніми підходами до лібералізації торгівлі.

Регіональні торговельні угоди (РТУ) стають основним інструментом у сучасній світовій економіці. Вони дозволяють країнам створювати вигідні умови для торгівлі на рівні регіональних об'єднань або між групами країн. РТУ охоплюють угоди про вільну торгівлю, митні союзи та інші форми економічної інтеграції, спрямовані на зниження торговельних бар'єрів, спрощення митних процедур та гармонізацію нормативних стандартів.

Основна мета РТУ полягає в покращенні економічної взаємодії між країнами-учасниками, що сприяє зростанню торгівлі, інвестицій і забезпеченню економічної стабільності. Як зазначає Світова організація торгівлі (СОТ), кількість активних РТУ значно збільшилася за останні десятиліття, що свідчить про великий інтерес до таких угод на глобальному рівні. СОТ активно бере участь у забезпеченні прозорості та моніторингу цих угод через Механізм прозорості, який був запроваджений у 2006 році.

Протягом 30 років кількість регіональних торговельних угод (РТС) зростала з менш ніж 50 у 1990 році до понад 350 сьогодні. Такі великі гравці, як Сполучені Штати, Європейський Союз і Китай, створили мережі ПРТ як гнучкий спосіб просування економічної інтеграції. Деякі угоди, наприклад, Всеохоплююча та прогресивна угода про транстихоокеанське партнерство (СРТПР), є «мегарегіональними» з партнерами в Азії, Австралії та Західній півкулі. Одна з найновіших, Африканська континентальна угода про вільну торгівлю (AfCFTA) 2018 року, охоплює весь континент і є найбільшою у світі регіональною торговельною угодою, що охоплює понад 1,3 мільярда людей. ПРТ допомогли переписати правила торгівлі та змінити як торговельні, так і неторговельні результати. Сьогодні вони стосуються низки політичних сфер і відіграють важливу роль у зниженні торгових витрат для всіх торговельних партнерів, членів чи ні, що допомогло розширити багатосторонню інтеграцію. Окрім торгівлі, хвиля регіоналізму вплинула на іноземні інвестиції, технологічні інновації, міграцію, трудові та екологічні проблеми. У деяких випадках вплив цих угод був беззаперечно позитивним; в інших – ні.

Погоджуємося з думкою, що «сьогодні тенденція до зміцнення зв'язків із друзями та їх послаблення з недрузями може знову розпалити регіональну дискримінацію. Ми вже спостерігали сплеск протекціоністських заходів, таких як вимоги щодо місцевого вмісту в програмах субсидій та експортні обмеження, націлені на країни, які не є регіональними торговими партнерами. Іншим прикладом такої дискримінації є суворі правила встановлення походження продукту з метою збільшення регіонального вмісту вартості у виробництві за рахунок позарегіонального цінного вмісту. Ці практики ...можуть збільшити витрати на інтеграцію та перешкодити ефективності» [37].

Аналіз еволюції регіональних торговельних угод (RTA) у світі з 1948 по 2024 рік подано на рис. 2.3. Червона лінія показує кумулятивну кількість повідомлень про діючі угоди, яка постійно зростає і до 2024 року досягає 608. Чорна лінія показує загальну кількість угод у силі (369 на 2024 рік). Таким чином, можна зробити такі висновки:

- До 1990-х років кількість нових угод зростала повільно, з щорічними сплесками в окремі роки (позначено червоними стовпцями). Кількість діючих угод почала поступово зростати (чорна лінія), проте залишалася на низькому рівні до кінця 1980-х років.

- Починаючи з 1990-х років спостерігається значне збільшення як кількості укладених угод, так і загальної кількості угод, що залишаються активними. Основний сплеск припадає на 1995 рік, що співпадає з утворенням Світової організації торгівлі (СОТ), яка сприяла збільшенню кількості регіональних угод.

- Існує помітне збільшення неактивних угод (сірі стовпці), особливо після 2000 року, що свідчить про завершення або припинення дії деяких угод.

1990-ті роки стали переломним моментом для укладання регіональних торговельних угод завдяки зростанню глобалізації та створенню СОТ. Зараз у світі діє понад 600 регіональних угод, що свідчить про їх важливу роль у регулюванні міжнародної торгівлі. Поряд із укладенням нових угод, також

збільшується кількість угод, що припиняють свою дію, що може бути результатом економічних і політичних змін.

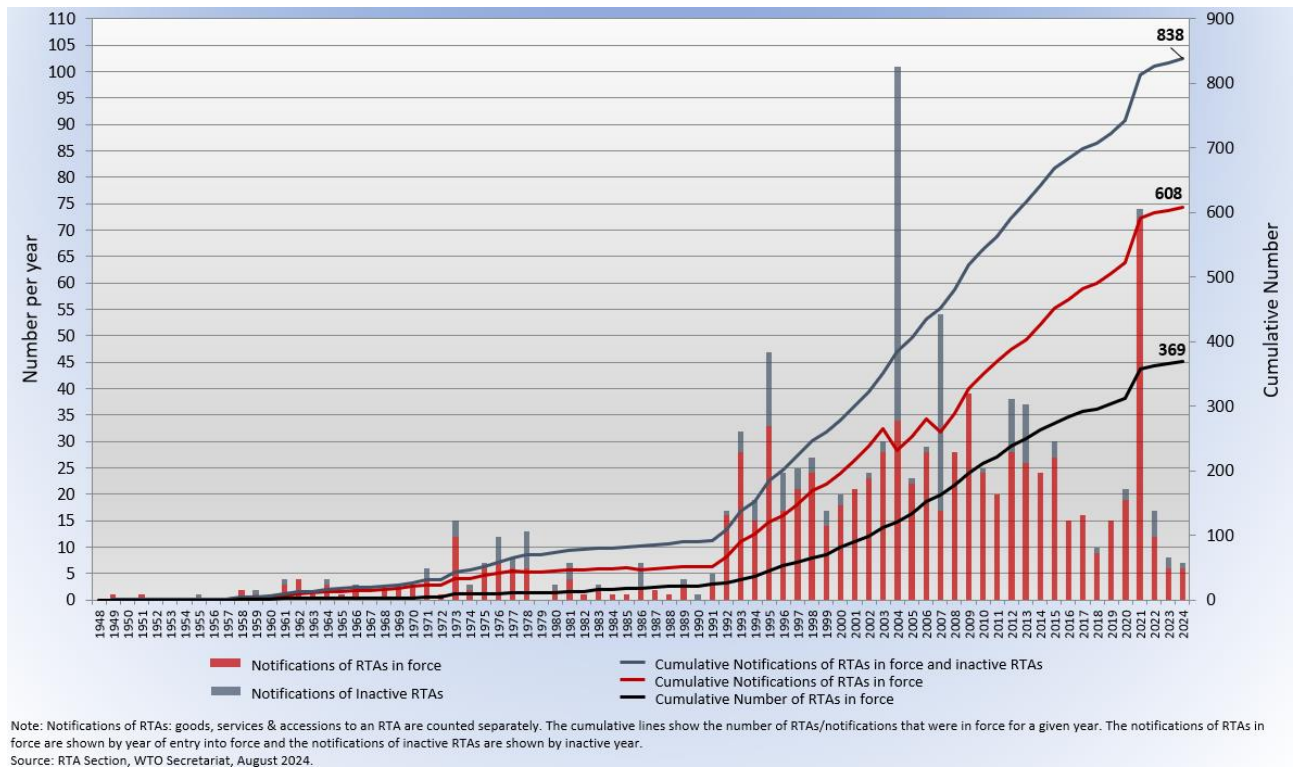

Рис. 2.3. Еволюція регіональних торговельних угод, 1948-2024 рр. [39]

Згідно з даними, наведеними в документі, станом на 30 червня 2024 року в межах СОТ було 369 діючих регіональних торговельних угод (РТУ), з додатковими 55 угодами, що ще не були офіційно повідомлені. Це свідчить про активне використання РТУ як інструменту для сприяння міжнародній торгівлі. Протягом першої половини 2024 року було повідомлено про 11 нових угод, з яких 10 вже розглянуто СОТ. Впродовж січня-червня 2024 року впроваджувалися угоди, що охоплюють як торгівлю товарами (G), так і послугами (S). Це свідчить про зростання уваги до багатосторонніх угод, що охоплюють різні сектори економіки. Найбільше угод мають країни Європи, де спостерігається найбільш інтенсивне використання регіональних торговельних механізмів для зміцнення економічних зв'язків. Також активно використовують РТУ країни Азії, зокрема Китай, Індія, Японія та інші. Регіональний розподіл угод наведено на рис. 2.4.

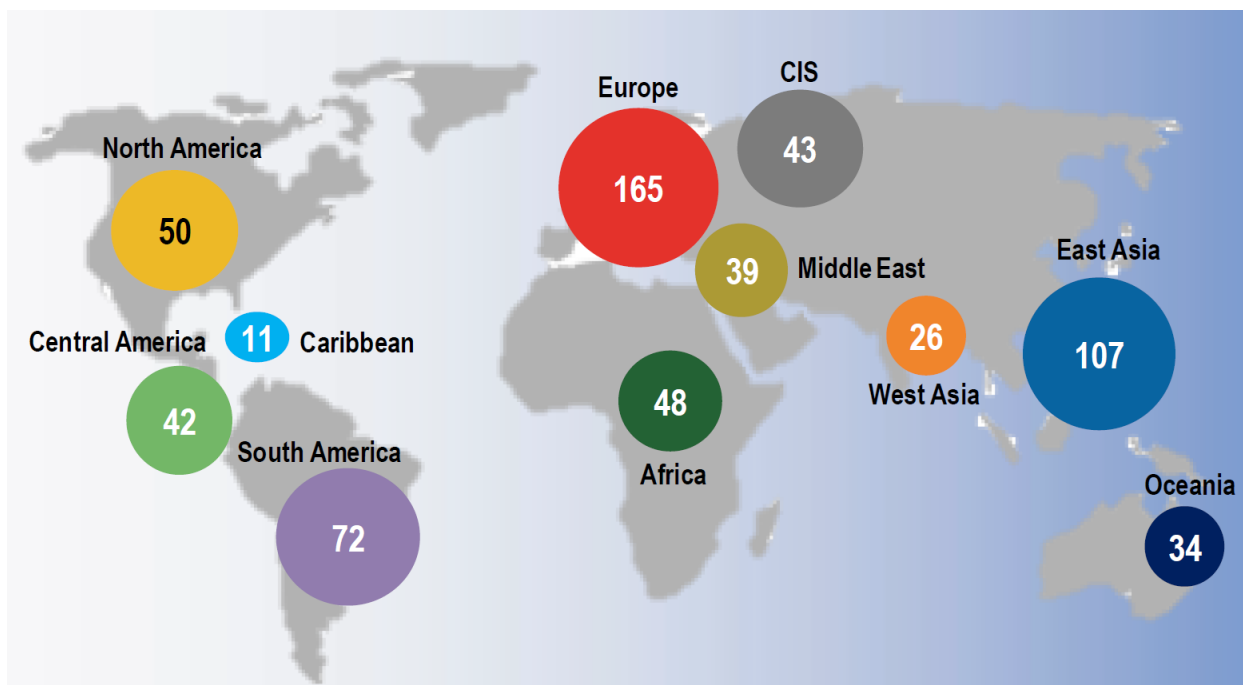

Рис. 2.4. Регіональний розподіл РТА [39]

Регіональні торговельні угоди (РТУ) відіграють ключову роль у зовнішньоекономічній політиці України, оскільки вони сприяють інтеграції країни у світову економіку, полегшуючи доступ до нових ринків і знижуючи торговельні бар'єри. Для України особливе значення має угода з ЄС, а також угоди з Канадою, Туреччиною та країнами ЄАВТ. Ці угоди допомагають Україні отримати доступ до нових ринків, зменшити торговельні бар'єри та залучити інвестиції.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИКИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

3.1. Шляхи реформування СОТ та інших глобальних інституцій

Світова організація торгівлі (СОТ), незважаючи на численні виклики, продовжує бути одним із ключових елементів у глобальному економічному управлінні. Досвід функціонування СОТ, як правонаступниці ГАТТ, показав реальні результати у досягненні консенсусу між країнами-членами та виробленні основ спільної політики щодо міжнародної торгівлі. Але цей процес мав і має значні труднощі, бо об'єднати інтереси 166 країн-членів, що контролюють понад 98% світової торгівлі, вкрай складно. У ХХІ ст. Світова організація торгівлі зіткнулася з низкою серйозних викликів, в тому числі й зупинка переговорних процесів і недієздатність Апеляційного органу при вирішенні міжнародних торгових суперечок.

Серед основних проблем діяльності СОТ пропонуємо виокремити наступні: тривалі паузи у переговорних процесах, недосконалість процедури вирішення торгових суперечок, низька прозорість та відкритість щодо зміни країнами умов торгівлі.

Переговорний процес у СОТ/ГАТТ має довгу історію з початку створення ГАТТ. Уругвайський раунд можна вважати найбільш важливим за час існування глобальної інституції. Уругвайський раунд мав ключову мету – провести реформу світової торговельної системи через зменшення тарифних і нетарифних бар'єрів. Особливу увагу приділили чутливим секторам, таким як сільське господарство та текстильна промисловість, які традиційно мали високий рівень протекціонізму. У переговорах взяли участь 123 країни, а їх результатом стало підписання Марракеської угоди у 1994 році, що стала створенням Світової організації торгівлі (СОТ) у 1995 році. Проведення восьмого раунду відбувалося на фоні змін у глобальній економіці, яка ставала дедалі більш взаємопов'язаною,

і зростання необхідності вирішувати нові виклики міжнародної торгівлі, зокрема, регулювати нові форми економічної діяльності та посилення інтеграції ринків.

Концепція «єдиного зобов'язання» (Single Undertaking) вперше з'явилася в Декларації Пунта-дель-Есте, яка формально запустила Уругвайський раунд багатосторонніх торгових переговорів у 1986 році. Спочатку ця ідея мала суто процедурний характер, але з часом її роль і вплив значно еволюціонували. «Єдине зобов'язання» було розроблене як інструмент, що мав запобігати ситуаціям, коли певні переговори просувалися б у сферах, які цікаві лише окремим країнам, ігноруючи інтереси інших. Однак до кінця Уругвайського раунду цей механізм став ключовим засобом для досягнення всеосяжної пакетної угоди, яка і привела до створення Світової організації торгівлі (СОТ). З початком Дохійського раунду в 2001 році значення цього принципу стало ще вагомішим, оскільки він перетворився на основний підхід до переговорів, де жодна угода не могла бути досягнута, доки всі питання не були остаточно вирішені (Додаток А).

Розглядаючи цей принцип, можна зазначити, що він мав подвійне значення. Так, «єдине зобов'язання» стало гарантом справедливості в міжнародних переговорах. Воно змушувало країни не лише домовлятися по окремих питаннях, але й брати на себе відповідальність за весь пакет угод. Це створювало більше можливостей для компромісу і взаємовигідних рішень, але водночас ускладнювало переговорний процес, оскільки вимагало консенсусу по всіх питаннях. Таким чином, цей принцип став символом багатосторонності у торгівлі, де інтереси всіх учасників враховуються у взаємопов'язаній системі. Однак принцип «єдиного зобов'язання» також мав свої виклики. Зокрема, під час Дохійського раунду, який розпочався у 2001 році, цей підхід став однією з причин затримки переговорів, оскільки країни не могли досягти консенсусу з усіх питань. Це стало причиною уповільнення переговорного процесу, особливо у сфері сільськогосподарських субсидій та тарифів на промислові товари. Це спонукало деякі країни шукати альтернативні шляхи для лібералізації торгівлі.

Через очевидну стагнацію багатосторонніх переговорів, країни-члени СОТ

почали шукати альтернативні шляхи оновлення торговельних правил. Останні десятиліття показали, що значний прогрес у лібералізації торгівлі був досягнутий через регіональні торгові угоди (RTA) поза межами СОТ або за допомогою відкритих багатосторонніх угод (ОРА) у рамках організації. На відміну від закритих багатосторонніх угод, таких як Угода про державні закупівлі, яка надає вигоди лише учасникам, ОРА дозволяють і неучасникам отримувати вигоду на основі принципу найбільшого сприяння. Дослідники, оцінюючи майбутнє Дохійського раунду, вказують на негативні результати Конференції міністрів у Найробі у грудні 2015 р., яка дозволила відхід від основної концепції організації «єдиного зобов'язання» [34].

На 11-й Міністерській конференції СОТ, яка відбулася в Буенос-Айресі у грудні 2017 року, країни-члени намагалися досягти нових угод у сферах сільського господарства, рибальства та електронної комерції. Однак значних результатів не було досягнуто через відсутність консенсусу серед країн. Але з того часу відкриті багатосторонні угоди стали частиною ініціатив спільної заяви (JSI), дозволивши групам країн працювати над конкретними питаннями поза рамками загальної згоди всіх членів СОТ. Незважаючи на те, що JSI здобули велику популярність, вони залишаються предметом суперечок. Дискусії стосуються їхньої легітимності та того, як нові правила можуть бути інтегровані в рамки СОТ. Прихильники ініціатив стверджують, що JSI можуть бути важливим доповненням до традиційних багатосторонніх переговорів і зробити СОТ більш гнучкою та адаптованою до сучасних викликів світової торгівлі. Однак критики, зокрема Індія та Південна Африка, вважають, що JSI підривають багатосторонній принцип СОТ. У лютому 2021 року ці дві країни подали офіційний документ, у якому вони поставили під сумнів законність ініціатив через відсутність багатостороннього мандату, стверджуючи, що такі обговорення суперечать фундаментальним принципам СОТ і підривають її здатність забезпечити рівноправну участь усіх членів у формуванні порядку денного переговорів. До березня 2024 року понад 150 країн вже взяли участь у кількох таких ініціативах, що призвело до важливих результатів, включаючи

Довідковий документ щодо внутрішнього регулювання послуг (SDR) та інвестиційне сприяння для розвитку (IFD).

12-та Міністерська конференція в червні 2022 року зіграла важливу роль у стабілізації роботи СОТ, вивівши її з серйозної кризи. Не менш важливою стала 13-та Міністерська конференція, що завершилася в Абу-Дабі 2 березня 2024 року, де було прийнято амбітний план реформування СОТ. Одним з ключових досягнень стало зобов'язання відновити повноцінну роботу системи врегулювання суперечок до кінця 2024 р., адже очевидно, що реформи необхідні для адаптації до сучасних викликів і зміцнення ролі СОТ в умовах мінливого геополітичного середовища.

Щодо другої проблеми у діяльності СОТ, то вона стосується труднощів у процедурі вирішення суперечок. Процес вирішення торгових суперечок у СОТ може тривати роками, що особливо негативно позначається на економіках з обмеженими ресурсами. Для багатьох країн, зокрема тих, що розвиваються, затягування суперечок стає серйозною проблемою. Деякі держави подають скарги, які часто мають більше політичну, ніж економічну мотивацію, щоб чинити тиск на інші країни. Це створює додаткове напруження та знижує довіру до процедури. Невеликі країни, зокрема ті, що розвиваються, не мають достатніх ресурсів для повної участі в затяжних торговельних суперечках, що ставить їх у не вигідне становище порівняно з великими економіками. Також є труднощі у виконанні рішень. Такі країни, як США, ЄС та Китай, іноді ігнорують або не повністю виконують рішення СОТ, що послаблює авторитет організації та її здатність забезпечувати дотримання правил.

Правила та процедури вирішення суперечок закріплені в окремій угоді СОТ, яка є невід'ємною частиною Угоди про створення організації. Практика показує, що певна частина конфліктів вирішується на етапі консультацій, проте більшість суперечок передаються до Органу з вирішення спорів (ОВС). За весь період існування СОТ в ОВС було подано близько 600 позовів. Деякі країни-члени пропонують активніше використовувати механізми досудового врегулювання, щоб зменшити кількість спорів, що передаються на розгляд ОВС.

До позитивних способів належать: 1) консультації між сторонами; 2) використання посередництва генерального директора СОТ для врегулювання конфлікту; 3) примирні процедури. Якщо жоден із цих способів не дає результату, створюється третейська група, яка надає рекомендації. У разі незгоди з висновками третейської групи, сторона може звернутися до Апеляційного органу, який має право підтвердити, скасувати або змінити ці рекомендації. З моменту заснування СОТ 1 січня 1995 року до 31 грудня 2023 року було надіслано 621 запит на консультації (рис. 3.1).

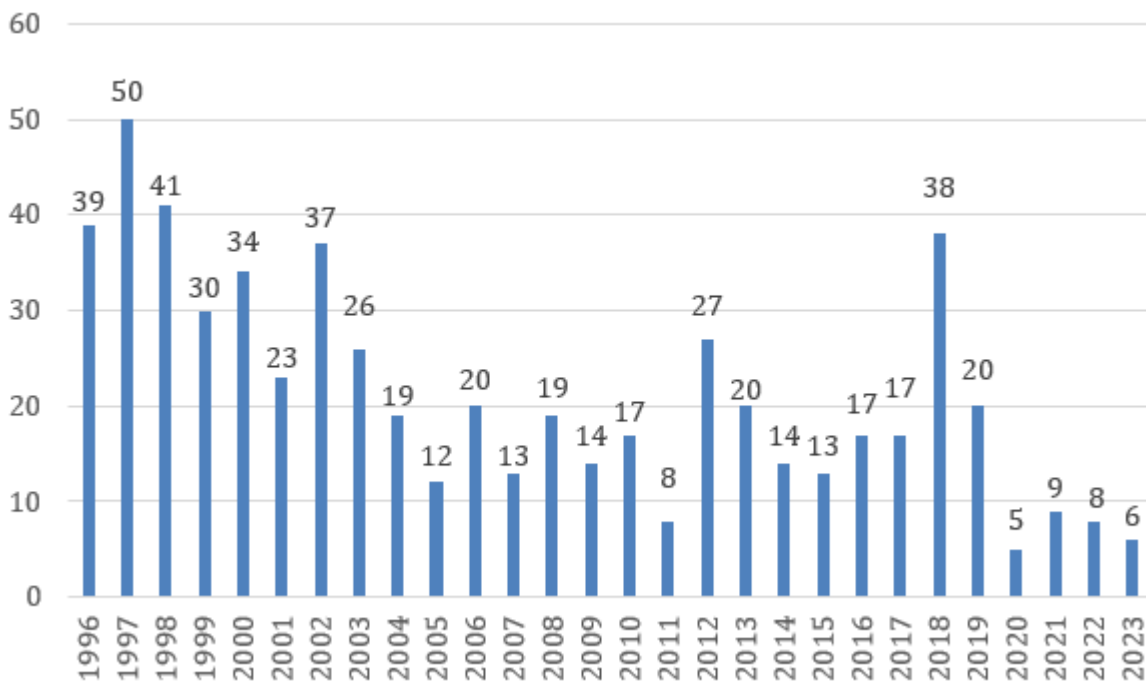

Рис. 3.1. Динаміка запитів на консультації в СОТ [31]

За цей період 53 члени СОТ виступали ініціаторами принаймні однієї суперечки, а 61 член був відповідачем у таких суперечках. Окрім того, 90 членів брали участь як треті сторони в судових розглядах між іншими країнами-членами. Загалом 111 членів СОТ активно долучалися до процесу врегулювання суперечок, виступаючи як основною стороною, так і третьою стороною (рис. 3.2). Найчастіше позови стосуються порушення умов застосування технічних бар'єрів в торгівлі.

Якщо не досягнуто консенсусу між сторонами і немає єдиного рішення, то створюється комісія для розгляду, проте рішення комісії потім також може бути

оскаржене. «Станом на 31 грудня 2023 року було створено колегію щодо 372 суперечок (тобто у 60% усіх порушених). Це призвело до звітів комісії у 290 із цих суперечок» [31]. Варто зазначити, що у випадку 191 суперечки було подано апеляції.

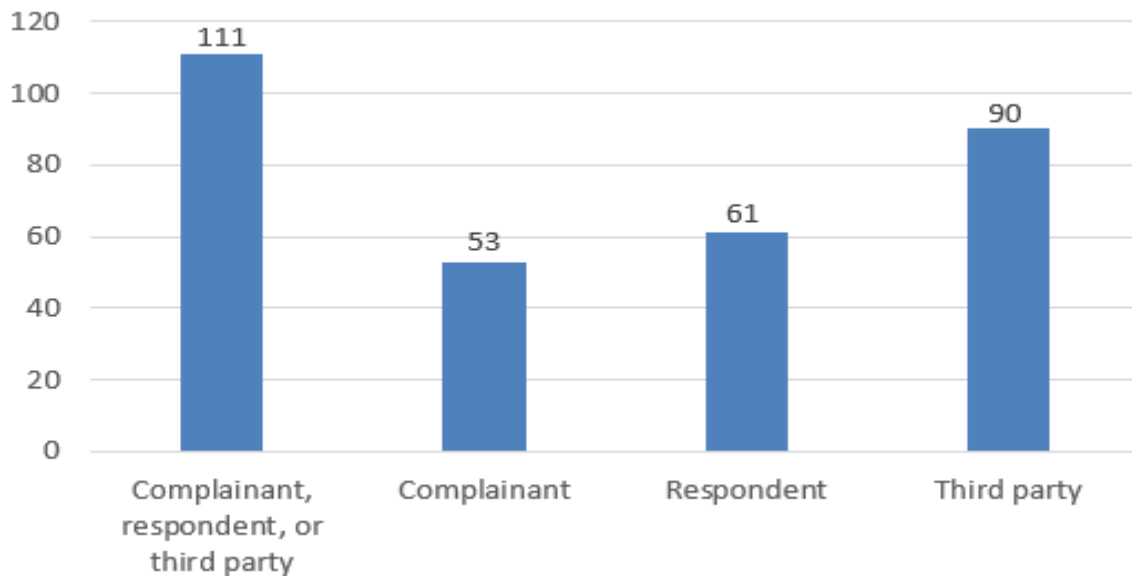

Рис. 3.2. Участь членів СОТ у врегулюванні суперечок (1995 – 2023) [31]

Найбільша проблема в СОТ в останні роки виникла через недієздатність Апеляційного органу. З 2017 року через блокування США призначення нових суддів [35] Апеляційний орган перестав функціонувати. Щодо Апеляційного органу (АО), його діяльність викликає серйозні зауваження, особливо з боку США. Орган критикують за вільну інтерпретацію положень угод, перевищення повноважень, затримки в розгляді апеляцій (більше 90 днів) і участь суддів із завершеними повноваженнями в процесах. Висловлюючи своє невдоволення роботою цього органу, США блокують його діяльність і вимагають повного оновлення суддівського складу. Деякі країни-члени СОТ пропонують уточнити правила роботи АО та збільшити кількість суддів з 7 до 9 для розблокування його роботи.

СОТ передбачає можливість передавання окремих етапів вирішення спорів на арбітраж, зокрема для розгляду апеляцій. Європейський Союз став одним із ініціаторів впровадження цього механізму. 30 квітня 2020 року набула чинності Багатостороння тимчасова апеляційна арбітражна угода (MPIA, Multi-party

interim appeal arbitration arrangement). Станом на 18 серпня 2022 року учасниками цієї угоди були 25 членів СОТ (ЄС розглядається як один член).

Майбутнє Світової організації торгівлі тісно пов'язане не лише з проблемами її діяльності, але й з ширшими питаннями глобального управління та міжнародної співпраці.

3.2. Пріоритети активізації залучення України до міжнародної торгівлі

Україна приєдналася до Світової організації торгівлі (СОТ) у 2008 році, що стало важливим кроком у напрямку інтеграції країни в світову економіку. Цей крок дозволив Україні стати частиною глобальної системи торгівлі, яка забезпечує стабільний та передбачуваний доступ до ринків інших країн. Членство в СОТ також сприяло поліпшенню умов для експорту української продукції та послуг, знижуючи бар'єри для доступу на світові ринки.

Однією з основних переваг є участь України в багатосторонніх переговорах, що дозволяє країні відстоювати свої інтереси під час розробки нових торговельних правил. Крім того, це створило більш сприятливі умови для доступу українських товарів до ринків країн, які є кандидатами на вступ до СОТ, забезпечуючи конкурентоспроможність української продукції.

Важливим аспектом є можливість використовувати систему врегулювання торговельних суперечок СОТ. Це дозволяє Україні захищати свої інтереси у разі конфліктів з іншими країнами-членами СОТ, зокрема у випадках недобросовісної торгової практики або дискримінаційних обмежень.

Членство в СОТ також відкриває можливість укладання угод про вільну торгівлю з найбільшими торговими партнерами, що позитивно впливає на розвиток економіки. Крім того, Україна отримала статус країни з ринковою економікою, що грає значну роль у торговельних розслідуваннях проти українських товарів, надаючи додатковий захист та можливості для українських експортерів. Таким чином, членство України в СОТ створило основу для

подальшого розвитку міжнародної торгівлі та поліпшення економічного становища країни. Разом з тим, війна в Україні стала фактором, який не лише порушив структуру та географічне спрямування зовнішньої торгівлі України, а й вплинув на міжнародну торгівлю, і їй довелося швидко змінювати вектори. Зростання торгівлі у 2022 році перевищило прогноз СОТ у 3%, опублікований у квітні, і значно вище, ніж її оцінки для більш песимістичних сценаріїв для рік. Стабільність світової торгівлі також була очевидною в глобальних ланцюгах поставок, що підтверджено зростанням торгівлі проміжними товарами на 4% у другому кварталі 2022 року в річному обчисленні. Торгові партнери знайшли альтернативні джерела, щоб заповнити прогалини для більшості продуктів, які постраждали від конфлікту, таких як пшениця, кукурудза, соняшникова продукція, добрива, паливо та паладій – рідкоземельний мінерал, який використовується в каталітичних нейтралізаторах для автомобілів.

Ціни на товари, які сильно постраждали від війни, зросли менше, ніж очікувалося на початку війни. Серед продуктів, які найбільше постраждали від війни, ціни зросли від 4,4% (паладій) до 24,2% (кукурудза). Український експорт у вартісному вираженні впав на 30% у 2022 році. Експорт зернових, які є ключовими для продовольчої безпеки багатьох африканських економік, скоротився на 14,9%, що змусило ці економіки скорегувати свої моделі постачання. Наприклад, Ефіопія, яка раніше покладалася на Україну та Росію для 45% імпорту пшениці, відреагувала збільшенням закупівель в інших виробників, включаючи Сполучені Штати (поставки зросли на 20% в обсязі) та Аргентину, яка постачала 21% в Ефіопії імпортованої пшениці порівняно з нульовим показником у попередньому році.

Відносна стриманість у введенні експортних обмежень членами СОТ могла зіграти ключову роль у стримуванні зростання цін. Протягом періоду з середини жовтня 2021 року до середини жовтня 2022 року оціночне охоплення торгівлі звичайними (не пов'язаними з COVID-19) заходами зі спрощення імпорту, запровадженими членами СОТ (1038,4 мільярда доларів США) перевищив охоплення торгівлі імпортообмежувальними заходами (163,5 млрд. дол. США).

У 2023 році експорт товарів з України склав 36 186,2 млн доларів США, що становить 82,0% від рівня 2022 року. Імпорт за той же період досяг 63 562,4 млн доларів, що на 14,9% більше, ніж у попередньому році. «В результаті торговельне сальдо було негативним і склало 27 376,2 млн доларів, порівняно з 11 160,1 млн доларів негативного сальдо у 2022 році. Коефіцієнт покриття імпорту експортом знизився до 0,57 (у 2022 році цей показник становив 0,80). Торговельні операції проводилися з партнерами із 230 країн світу» [15].

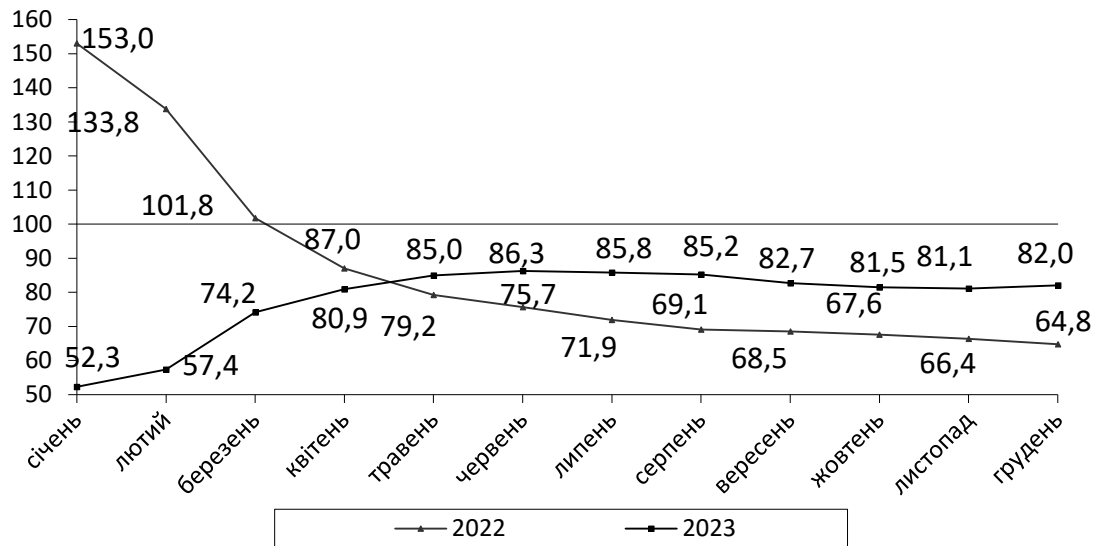

Рис. 3.3. Темпи зростання експорту товарів з України в 2022 і 2023 роках [15]

Аналізуючи темпи зростання експорту товарів з України в 2022 і 2023 роках (рис. 3.3), можемо зробити такі висновки:

- Темпи експорту в 2023 році значно нижчі, ніж у 2022 році. Наприклад, на початку 2023 року (січень-лютий) показники коливаються від 57,4% до 74,2%, що є суттєвим падінням у порівнянні з 133,8% та 153% у 2022 році. Це було результатом зовнішньополітичних чи економічних чинників, таких як вплив війни та перебоїв у логістиці.

- Починаючи з березня 2023 року, відбувається поступове вирівнювання темпів зростання експорту. Значення стабілізуються на рівні близько 80% протягом весни та літа (79,2% у травні, 75,7% у червні, 71,9% у липні). Це свідчить про адаптацію українських експортерів до нових умов та відновлення

певних експортних каналів.

– З серпня по грудень 2023 року видно поступове зниження темпів, до 64,8% у грудні. Ця тенденція вказує на сезонні фактори або зміни в зовнішньоекономічних умовах.

– У 2022 році темпи експорту демонстрували більш значні коливання, починаючи від високих рівнів у січні та лютому (133,8% та 153%) та поступово знижуючись до 85,1% до грудня. Це було пов'язано із початком війни, яка призвела до значних змін у зовнішній торгівлі.

На початку 2023 року (січень-лютий) показники імпорту стабільно перевищують 110%, зокрема у лютому імпорт досягає 137,8% (рис. 3.4). Це вказує на стабільний приріст імпорту в умовах після кризи 2022 року. Починаючи з березня, темпи імпорту вирівнюються і коливаються на рівні від 120% до 124%. Це свідчить про відновлення попиту на імпортні товари або стабілізацію зовнішньоекономічних відносин.

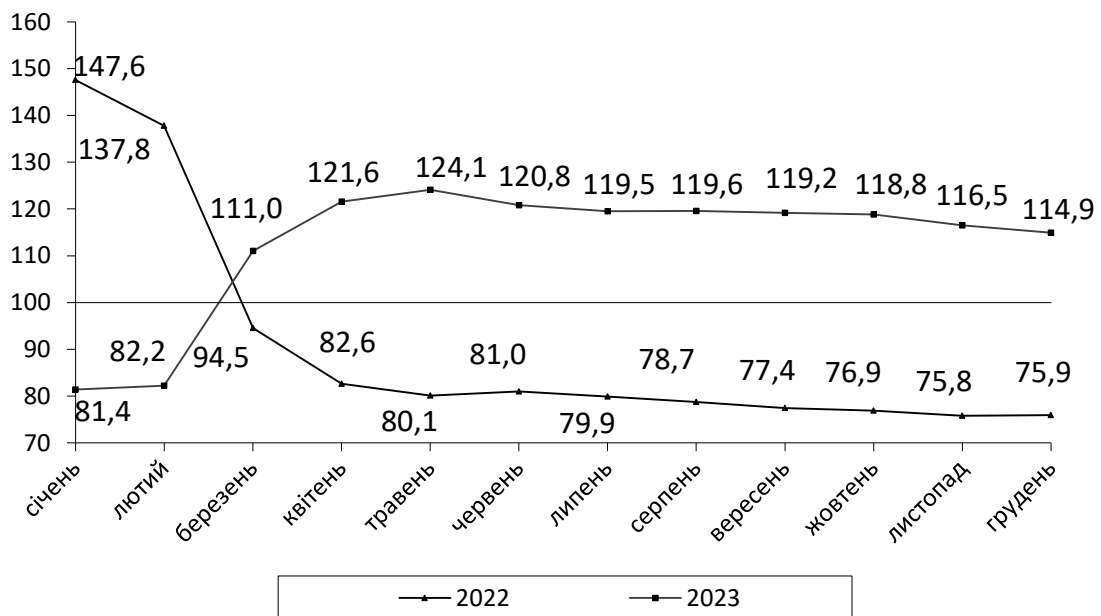

Рис. 3.4. Темпи зростання імпорту в Україну за 2022 та 2023 роки [15]

У період з травня по жовтень 2023 р. темпи залишаються близькими до позначки 120%. У кінці 2023 р. відбулося незначне зниження імпорту. У листопаді та грудні показники складають 116,5% і 114,9%, що свідчить про зниження темпів зростання, можливо, через сезонні фактори або вплив

економічних умов всередині країни. На відміну від 2023 р., в 2022 р. імпорт значно знизився у перші місяці. Наприклад, у лютому показники склали 94,5%, що є різким падінням від високих рівнів, таких як 147,5% у січні. Це можна пояснити початком війни та економічною нестабільністю, що суттєво вплинуло на міжнародну торгівлю. У другому кварталі 2022 року темпи імпорту стабілізуються на рівні близько 80%, з незначними змінами протягом року. Це свідчить про те, що імпорт відновлювався, однак залишався на нижчих рівнях через зовнішні та внутрішні виклики. За I півріччя 2024 р. експорт товарів становив 19598,4 млн. дол. США, або 100,3% порівняно із I півріччям 2023 р., імпорт – 33204,8 млн. дол., або 109,0%. Негативне сальдо складало 13606,4 млн. дол. (за I півріччя 2023р. також негативне – 10937,4 млн. дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,59 (за I півріччя 2023р. – 0,64) [15].

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами в I півріччі 2024 року подана у Додатку Б. Китай є найбільшим партнером по імпорту: 6426,5 млн. доларів (19,4% від загального обсягу імпорту, зростання на 36,2%). Експорт в Китай становив 1 595,7 млн. доларів (8,1% від загального обсягу експорту). Експорт до країн ЄС склав 11 016,9 млн. доларів (56,2% від загального обсягу), що на 9,3% менше порівняно з минулим роком. Імпорт з ЄС – 16 814,5 млн. доларів (50,6% від загального обсягу), що на 7,7% більше порівняно з 2023 роком. Один із найбільших партнерів як з експорту, так і з імпорту є Польща: експорт склав 2043,7 млн. доларів (10,4% від загального обсягу), а імпорт – 3379,3 млн. доларів (10,2%). Негативне сальдо залишається значною проблемою для України, особливо з такими країнами як Китай, Німеччина, США та Польща. Зменшення експорту в деякі країни, такі як Болгарія, Туреччина та Польща, свідчить про певні труднощі у торгівлі з цими країнами. Зростання експорту спостерігається в країни, такі як Іспанія, Єгипет, Ізраїль, що свідчить про позитивні зміни на цих ринках. Значне негативне сальдо з основними торговельними партнерами, такими як Китай і Німеччина, є показником необхідності більшої диверсифікації експорту та пошуку нових ринків.

Проведемо оцінку впливу показників зовнішньої торгівлі на економічне

зростання в Україні. Проста лінійна регресія дозволить вивчити, як зміни в обсягах експорту та імпорту впливають на ВВП на одну особу. Початковий аналіз показав, що зростання імпорту під час війни негативно корелює із ВВП на одну особу, через те, що більшість ресурсів спрямовується на військові потреби, а негативне сальдо погіршує загальний економічний баланс країни. Результати регресійного аналізу наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Результати регресійного аналізу впливу змін в експорті/імпорті товарів на ВВП на одну особу*

Dep. Variable:	GDP_per_capita	R-squared:	0.863			
Model:	OLS	Adj. R-squared:	0.824			
Method:	Least Squares	F-statistic:	22.01			
Date:	Sun, 29 Sep 2024	Prob (F-statistic):	0.000957			
Time:	09:07:58	Log-Likelihood:	-67.843			
No. Observations:	10	AIC:	141.7			
Df Residuals:	7	BIC:	142.6			
Df Model:	2					
Covariance Type:	nonrobust					
=====						
	coef	std err	t	P> t	[0.025	0.975]

const	195.8116	582.399	0.336	0.747	-1181.343	1572.966
Export	-18.3191	14.676	-1.248	0.252	-53.022	16.384
Import	68.4523	11.302	6.057	0.001	41.728	95.177
=====						
Omnibus:	5.609	Durbin-Watson:	1.280			
Prob(Omnibus):	0.061	Jarque-Bera (JB):	1.998			
Skew:	1.024	Prob(JB):	0.368			
Kurtosis:	3.773	Cond. No.	504.			

*Розраховано автором

Результати регресійного аналізу показують наступне:

– R-квадрат (R-squared): 0,863. Це означає, що 86,3% варіацій ВВП на одну особу можна пояснити змінами в експорті та імпорті. Це досить високий показник, що свідчить про сильний зв'язок між незалежними змінними та залежною змінною.

– Коефіцієнт для експорту: -18,319. Це означає, що при збільшенні експорту на 1 мільярд доларів, ВВП на одну особу зменшується в середньому на 18,32 долари. Цей результат статистично незначущий (p-value = 0,252), тому його слід інтерпретувати з обережністю.

– Коефіцієнт для імпорту: 68,452. Це означає, що при збільшенні імпорту на 1 млрд дол США, ВВП на одну особу зростає на 68,45 доларів. Цей результат є статистично значущим ($p\text{-value} = 0,001$).

Україна офіційно долучилася до Кернської групи – об'єднання, яке виступає за активну лібералізацію торгівлі сільськогосподарською продукцією в рамках Світової організації торгівлі (СОТ). Про це було оголошено 25 лютого 2024 р. під час міністерського засідання в Абу-Дабі, де обговорювались питання міжнародної аграрної політики. Україна почала процес приєднання до цієї групи ще у 2009 році, а з 2020 року мала статус спостерігача, поступово зміцнюючи свої позиції як учасник світової аграрної торгівлі. Кернська група була створена у 1986 році та об'єднує країни СОТ, які займаються близько 30% світового експорту сільськогосподарської продукції.

Україна, приєднавшись до цього впливового об'єднання, посилює свою позицію на світовому аграрному ринку та отримує можливість більш активно відстоювати інтереси своїх аграріїв. Окрім України, до Кернської групи входять такі країни як Канада, Австралія, Бразилія, Аргентина, Південно-Африканська Республіка, Нова Зеландія, Індонезія, Малайзія, Таїланд, Чилі та інші. Група виступає за реформування аграрної політики з метою створення більш прозорих умов для глобальної торгівлі та підтримки країн, що розвиваються.

У 2023 році рівень тарифного захисту України відповідав загальним вимогам Світової організації торгівлі (СОТ). Згідно з останнім звітом про світові тарифи (World Tariff Profiles), середні тарифні ставки України для всіх товарів були відносно невисокими у порівнянні з іншими країнами. Середня ставка мит для сільськогосподарських продуктів становить близько 9-10%, що є помірною в глобальному контексті. Для несільськогосподарських товарів середній тариф знаходиться на рівні 4-5%, що свідчить про прагнення України до лібералізації торгівлі та залучення імпортованих товарів для промисловості та споживання. Максимально дозволені тарифи (так звані «зв'язані» тарифи) для України визначені на рівні зобов'язань СОТ, що забезпечує передбачуваність для міжнародних партнерів.

Імпортні тарифи України відрізняються залежно від продукту та сектору. Наприклад, на промислові товари та техніку діють нижчі ставки, тоді як на сільськогосподарські продукти, такі як м'ясо чи молочні вироби, тарифи можуть бути вищими, щоб захистити національних виробників. Україна також використовує спеціальні торговельні заходи, такі як антидемпінгові мита, для захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції. Згідно з даними за 2023 рік, Україна використовує кілька типів митних тарифів у своїй зовнішньоторговельній політиці. Основними тарифами є:

1. Тарифи режиму найбільшого сприяння (Most Favored Nation, MFN) – ці тарифи застосовуються до всіх країн-членів СОТ і були суттєво знижені після вступу України до організації у 2008 році. Середня ставка мит для всіх товарів в Україні наразі становить близько 4,95%, і в більшості випадків тарифи залишаються на рівні нижче 5% для промислових товарів.

2. Преференційні тарифи – ці тарифи є нижчими за MFN і застосовуються до країн, з якими Україна уклала угоди про вільну торгівлю. Це стосується, наприклад, країн Європейського Союзу, з якими діє Угода про асоціацію.

3. Повні тарифи – теоретично можуть бути значно вищими (до 10 разів більше за MFN тарифи), але в реальності їх застосування обмежене. Наразі Україна не встановлює такі повні тарифи для більшості товарів.

Більшість мит в Україні є адвалорними (нараховуються у відсотках від вартості товару), і лише 1,5% тарифних ліній мають специфічні або комбіновані ставки. Додатково, на деякі товари, такі як паливо та алкогольні напої, можуть застосовуватися додаткові податки або специфічні заходи.

Україна активно співпрацює в межах регіональних торговельних угод, що є важливою частиною її зовнішньоекономічної стратегії. Основними регіональними угодами, в яких бере участь Україна, є:

1. Угода про асоціацію з Європейським Союзом (DCFTA). Ця угода є однією з ключових у зовнішній торгівлі України. Угода про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (DCFTA) з ЄС, підписана в 2014 році, надає Україні безмитний доступ до ринку ЄС для багатьох товарів та послуг. DCFTA

також передбачає гармонізацію українського законодавства з європейськими стандартами, що сприяє підвищенню якості продукції та доступу до нових ринків.

2. Регіональні угоди з країнами Європи та Азії. Україна має угоди про вільну торгівлю з кількома країнами, серед яких: Канада (угода підписана у 2017 році, що значно полегшило доступ українських товарів на ринок Канади); Туреччина (угода була підписана у 2022 році, що відкриває нові можливості для торгівлі між країнами); EFTA (Європейська асоціація вільної торгівлі): Україна має угоди з країнами цієї групи, що включає Швейцарію, Норвегію, Ісландію та Ліхтенштейн.

3. Інші торговельні угоди. Україна також має угоди про вільну торгівлю з такими країнами, як Ізраїль і Грузія, що дозволяє диверсифікувати експорт та імпорт, відкриваючи доступ до нових ринків.

Завдяки участі в регіональних торгових угодах, Україна має можливість розширювати свою зовнішньоекономічну діяльність, покращувати торговельний баланс і зміцнювати економічні зв'язки з різними країнами світу.

Перспективні напрями інтеграції України в міжнародну торгівлю включають низку стратегічних підходів та ініціатив, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності української економіки на глобальному ринку. Важливим елементом інтеграційного процесу є орієнтація на диверсифікацію експортних ринків та збільшення частки продукції з доданою вартістю. Тому акцент варто робити не лише на традиційних експортних позиціях, таких як агропродукція та сировинні ресурси, але й на виробництві складніших товарів, включаючи технологічні рішення та інноваційні продукти. Перспективним напрямком є розвиток торгівлі послугами, зокрема ІТ-сектору, освітніх, фінансових та інженерних послуг, які вже починають відігравати значну роль у структурі українського експорту. Це дозволить Україні не тільки підвищити стійкість економіки, але й забезпечити довгострокові конкурентні переваги на світових ринках.

ВИСНОВКИ

Інституційне регулювання міжнародної торгівлі відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та прогнозованості глобальних торговельних відносин. Організації, такі як СОТ та МВФ, а також регіональні торговельні угоди, сприяють розвитку вільної та справедливої торгівлі, зменшуючи бар'єри та вирішуючи спори між країнами. Однак існують виклики, зокрема протекціонізм і нерівність у розвитку економік, які потребують вирішення для забезпечення подальшого зростання та розвитку міжнародної торгівлі. Сьогодні глобальна економіка є все більш взаємозалежною, тому ефективне інституційне регулювання має вирішальне значення для підтримання світової торговельної системи на рівні, що відповідає інтересам усіх учасників.

Світова економіка демонструє стабільні прогнози на 2024 рік, із зростанням ВВП на рівні близько 3%. Короткострокові перспективи торгівлі залишаються позитивними, проте з обережним підходом. За умови збереження сприятливих тенденцій, глобальний обсяг торгівлі може досягти близько \$32 трильйонів у 2024 році, але перевищити рекордний показник 2022 року малоймовірно. Розвиток торгівлі значно варіюється в залежності від галузі. Особливо динамічно зростають ринки, пов'язані із зеленою енергетикою та штучним інтелектом. Так, вартість торгівлі високопродуктивними серверами збільшилася на 25% у порівнянні з аналогічним періодом 2023 року. Інші комп'ютерні системи та блоки зберігання даних також зросли в ціні на 8%. Значного підйому досягли електромобілі, обсяг їх торгівлі зріс на 25%. Таке зростання в технологічних та екологічних секторах вказує на глобальну тенденцію до інновацій і переходу до стійких рішень, що підвищує економічний потенціал цих галузей у найближчі роки.

Встановлено роль цифровізації у міжнародній торгівлі. Використовуючи цифрові технології, компанії можуть оптимізувати й автоматизувати складні процеси, що призведе до підвищення ефективності, зниження витрат і покращення взаємодії з клієнтами. Наприклад, впровадження технології блокчейн може підвищити прозорість, безпеку в ланцюгах постачання, тоді як

інструменти на основі ШІ можуть полегшити точну оцінку ризиків і перевірку відповідності. Крім того, оцифрування забезпечує безперебійну інтеграцію з різними зацікавленими сторонами в глобальній торговій екосистемі, сприяючи швидшим і плавнішим транзакціям. Однак, поряд із цими можливостями, оцифрування також породжує низку проблем, які потребують вирішення. Однією з найбільш критичних проблем є кібербезпека. Оскільки компанії використовують цифрові технології, вони стають уразливими до кіберзагроз, витоків даних і несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації. Забезпечення надійних заходів кібербезпеки та захисту конфіденційності даних стає першорядним для захисту цілісності та конфіденційності торгівлі.

Міжнародні організації відіграють важливу роль у регулюванні міжнародної торгівлі, забезпечуючи стабільність і прозорість світової торговельної системи. Вони виступають як платформи для переговорів, формують загальні правила і стандарти, що дозволяють зменшувати торговельні бар'єри та сприяти економічній інтеграції. Однією з головних функцій таких організацій є підтримання рівних умов для всіх учасників міжнародної торгівлі, незалежно від їх економічного рівня розвитку. Світова організація торгівлі (СОТ) є яскравим прикладом такої інституції, яка визначає основні принципи торгівлі та врегульовує торговельні суперечки між країнами. Вона сприяє усуненню митних бар'єрів та забезпечує платформу для вирішення конфліктів, тим самим створюючи передумови для стабільного розвитку міжнародної торгівлі. Інші міжнародні організації, які було проаналізовано в роботі, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк, також вносять значний вклад у регулювання міжнародної торгівлі. Вони забезпечують фінансову підтримку, технічні консультації та стимулюють проведення реформ, спрямованих на економічне зростання та розвиток торгівлі.

Регіональні торговельні угоди та СОТ взаємодіють у світовій економіці, і хоча їхні механізми іноді відрізняються, вони залишаються взаємодоповнюючими інструментами для розширення торгівлі на глобальному рівні. Сучасні РТУ охоплюють не лише торгівлю товарами, але й послугами,

інтелектуальною власністю та інвестиціями. Це дозволяє країнам глибше інтегруватися та швидше реагувати на глобальні економічні виклики. Однак, поряд із зростанням кількості таких угод виникають занепокоєння щодо їх впливу на багатосторонню торговельну систему СОТ, оскільки РТУ можуть створювати нові форми дискримінації щодо країн, які не є учасниками угоди.

Інтеграція України у міжнародну торгівлю також потребує посилення співпраці з міжнародними організаціями. Зокрема, участь у діяльності Світової організації торгівлі (СОТ) відкриває доступ до глобальних ринків, створюючи умови для полегшення міжнародної торгівлі. Важливим є також активна участь у діяльності Європейського Союзу в рамках угоди про асоціацію, що сприяє адаптації стандартів та підвищенню якості української продукції. Україні також варто розширювати співпрацю з такими міжнародними організаціями, як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Це допоможе в залученні інвестицій, отриманні технічної допомоги, а також у гармонізації законодавства з міжнародними стандартами. Ще одним напрямком є участь у регіональних та міжрегіональних торговельних угодах, які можуть створити додаткові можливості для українського бізнесу. Співпраця в межах таких ініціатив, як Ініціатива трьох морів або співробітництво в межах ГУАМ, може суттєво посилити позиції України в регіоні та забезпечити нові канали для експорту. Таким чином, інтеграція України в міжнародну торгівлю потребує систематичного підходу, спрямованого на диверсифікацію, збільшення доданої вартості, розвиток послуг, розширення співпраці з міжнародними організаціями, а також укладення нових торговельних угод.

За результатами оцінки впливу зовнішньої торгівлі України на економічне зростання встановлено, що імпорт має позитивний і статистично значущий вплив на ВВП на душу населення. Це може свідчити про те, що в умовах війни Україна покладається на імпорт товарів, зокрема для забезпечення виробничих і гуманітарних потреб. Експорт в цьому випадку має негативний вплив на ВВП на душу населення, хоча цей результат не є статистично значущим. Це може бути

пов'язано з тим, що через порушені логістичні ланцюжки та обмеження війни експорт не дає такого економічного ефекту, як очікувалося. Таким чином, важливо сфокусуватися на підтримці імпорту критичних товарів, оскільки вони сприяють стабілізації економіки та підвищенню добробуту населення. Загалом, тарифна політика України в рамках СОТ характеризується помірним рівнем захисту внутрішнього ринку. Водночас, поступова лібералізація торгівлі сприяє зниженню мит для багатьох груп товарів, що відповідає міжнародним зобов'язанням і сприяє залученню іноземних інвестицій.

Під впливом різних чинників глобальне співробітництво стає критично важливим для забезпечення стабільної, прозорої та передбачуваної глобальної торговельної системи, яка є фундаментом світової економіки та основою міжнародної торгівлі. СОТ має адаптуватися до нових реалій, бо, попри значні домовленості, світ не позбавлений економічних суперечок та боротьби за національні економічні інтереси, причому деякі суперечки виникають між глобальними акторами, такими, наприклад, як США та Китай.

В робочих органах СОТ активізувалися дискусії щодо напрямків вдосконалення світової торговельної системи. Більшість учасників обговорень вважають, що першочергова увага має бути приділена розробці заходів для покращення роботи механізму вирішення спорів, включаючи діяльність Апеляційного органу, підвищення прозорості торговельної політики країн-членів та виконання ними зобов'язань щодо нотифікації регулятивних заходів, пов'язаних із торгівлею. Завдяки дотриманню принципів багатосторонності, співпраці та інклюзивності, СОТ все рівно буде залишатися ключовим гравцем у формуванні майбутнього глобальної торгівлі. Але неминучою буде адаптація до динаміки міжнародних відносин та зміцнення основних принципів справедливості й прозорості в міжнародній торгівлі. Інституційне регулювання міжнародної торгівлі повинно бути адаптоване до нових глобальних реалій, включаючи технологічні зміни, екологічні виклики та зростання електронної комерції. Це потребує реформ та інновацій у роботі міжнародних організацій для збереження стабільності та ефективності світової торговельної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бураковський І., Мовчан В., Кузяків О. та ін. Біла книга. Як реалізувати експортний потенціал України за умов глобалізації: Пропозиції щодо політики сприяння розвитку українського експорту. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Київ: ІЕД, 2016. 50 с.
2. Відносини Україна – ЄС. МЗС України. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-relations>.
3. Війна в Україні вже вплинула на 25% світової торгівлі зерновими. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/23/686154/>
4. Воронюк Є. В. Вплив міжнародних організацій на економічну політику країн світу. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8357>.
5. Вплив війни в Україні на торгівлю та розвиток. URL: <https://unctad.org/fr/news/limpact-de-la-guerre-en-ukraine-sur-le-commerce-et-le-developpement>.
6. Вплив зони вільної торгівлі з ЄС на розвиток ринку сільськогосподарських товарів в Україні. URL: <https://www.epravda.com.ua/press/2021/07/17/627151/>.
7. Геець В. М., Осташко Т. О., Шинкарук Л. В. Оцінка впливу Угоди про асоціацію ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України. Київ: ІЕП НАН України, 2015. С. 3–101.
8. Децик О. ЗВТ з Туреччиною: ризики та перспективи для України. URL: https://lb.ua/economics/2022/02/03/504598_zvt_z_turechchinoyu_riziki.html.
9. Експорт спростовує міфи: що показала торгівля України з ЄС у 2017-2020 роках. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/03/13/7078607/>.
10. ЄС скасував на рік всі мита і квоти на експорт з України. Економічна правда, 24 травня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/24/687396/>.
11. Жила Г. В. Вплив війни в Україні на економічний розвиток, наслідки для світової торгівлі. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 2(81). С. 164-170.

12. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959>.

13. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 10 квітня 2008 р. № 250–VI. Відомості Верховної Ради України. 2008. № 23. ст. 213.

14. Залізнюк В. Торговельні відносини в умовах неопротекціонізму. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. №1 (29). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/8731>.

15. Зовнішня торгівля України товарами за I квартал 2024 року. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-i-kvartal-2024-roku>.

16. Коренюк О., Михайловський В. Юридичні наслідки рішення Міністерської Конференції СОТ щодо угоди ТРІПС. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 451–61. URL: <http://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/article/view/1888>.

17. Ксенджук В. Міжнародні торговельні організації та їх роль в розвитку зовнішньої політики України в умовах воєнного стану. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. №3 (17). С. 318–338. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/331/328>.

18. Кульбіда М. В. Роль Світового банку у сучасній світовій економіці. *Інтелект XXI*. 2019. № 3. С. 16–22.

19. Мазаракі А., Мельник Т. Неопротекціонізм і торговельні війни. *Науковий журнал Scientia Fructuosa. Вісник ДТЕУ (кол. КНТЕУ)*. Секція: Економічні науки. 2021. № 135 (1). С. 4–22.

20. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org/external/index.htm>

21. Пасемко Г. П., Бага Л. Г., Довгаль С. В. Державне регулювання міжнародної торгівлі в умовах глобалізації. *Вісник ХНАУ*. Серія: Економічні науки. 2018. № 2. С. 226–232.

22. Російська агресія проти України: наслідки для світової торгівлі після 7 місяців війни. URL: <https://www.iisd.org/fr/node/16862>.

23. Терещук Г. С., Федотова Т. А. Позитивні наслідки та переваги вступу України до Світової організації торгівлі. 2012. URL: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201263/283-288.html>.

24. Ткач Д., Білокур Г. Вплив глобалізації на розвиток міжнародних соціально-економічних процесів. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 4 (68). С. 28-35.

25. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони № 984_011 від 21.03.2014 р. (ред. від 30.11.2023 р.). Відомості Верховної Ради. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

26. Угода про заснування Світової організації торгівлі від 15.04.1994 р. (ред. від 27.11.2014 р.). Відомості Верховної Ради. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342#Text

27. Цанько Я. О., Козинець Ю. С. Основна мета та завдання створення СОТ та її роль у міжнародній торговельній системі. *Митна справа*. 2015. № 2. С. 11-14.

28. Череватюк І. Є., Женчак М. В., Солоп Є. Ю., Поскребок М. А., Кавецький С. С. Роль міжнародних економічних організацій у формуванні глобальних економічних політик. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2024. № 41. С. 431-437. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1358>.

29. Advancing Digital Transformation: Global Insights into the Digitalization of Trade Procedures. 2023. URL: <https://unctad.org/news/advancing-digital-transformation-global-insights-digitalization-trade-procedures>.

30. Digital and Sustainable Trade Facilitation. URL: <https://www.untfsurvey.org/>

31. Dispute settlement activity – some figures. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispustats_e.

32. Global trade in the post-pandemic environment. URL: https://www.ecb.europa.eu/press/economic-bulletin/focus/2024/html/ecb.ebbox202401_01~d1c3b1b0a5.en.html.

33. International trade during the COVID-19 pandemic: Big shifts and uncertainty. 2022. URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-trade-during-the-covid-19-pandemic-big-shifts-and-uncertainty_d1131663-en.html.

34. Martin Antoine, Mercurio Bryan. Doha dead and buried in Nairobi: lessons for the WTO. *Journal of International Trade Law & Policy*. 2017. Vol. 16. Iss. 1. URL: <https://www.proquest.com/docview/1892134291?parentSessionId=0NwvfKN98971u5oAQjthL129eCekC8%2FjV1R5OqDK5mk%3D&sourcetype=Scholarly%20Journals>.

35. Monicken Hannah. Facilitator: Dispute settlement talks offer «viable» ideas for reformed appeals stage. *Inside us trade*. 26 January. 2024. URL: <https://insidetrade.com/daily-news/facilitator-dispute-settlement-talks-offer-viable-ideas-reformed-appeals-stage>.

36. Rahmonov Jaloliddin. Digitalization in Global Trade: Opportunities and Challenges for Investment. 2023. 18. *Global Trade and Customs Journal*, Issue 10, pp. 391-395. URL: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Global+Trade+and+Customs+Journal/18.10/GTCJ2023043>.

37. Ruta Michele. Finance and Development, June 2023: The Rise of Discriminatory Regionalism. URL: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/022/0060/002/article-A010-en.xml>.

38. The International Trade Centre. URL: <https://www.intracen.org/itc/about>.

39. The World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm.

40. The WTO and other organizations. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/coher_e/coher_e.htm.

41. UNCTAD. URL: <https://unctad.org>.

42. WTO must complete an ambitious fisheries subsidies agreement. 2024. 02 February. URL: <https://www.nature.com/articles/s44183-024-00042-0>.

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин ім. Б.Д. Гаврилишина
Кафедра міжнародної економіки

ЛУКАЧ Назарій Юрійович

Глобальні інституції та їх роль в міжнародній торгівлі

спеціальність: 051 – Економіка
освітньо-професійна програма – Міжнародна економіка

Кваліфікаційна робота за ступенем вищої освіти «магістр»

Частина 2

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні теми переговорів Дохійського раунду, досягнення та проблеми

Тема	Опис	Досягнення	Проблеми
Сільське господарство	Зниження субсидій на сільське господарство та зменшення тарифів для полегшення доступу до ринків країн, що розвиваються.	Ведуться обговорення щодо зменшення експортних субсидій і тарифів.	Високий рівень субсидій у розвинених країнах блокує прогрес, особливо в ЄС та США.
Товари промислового виробництва	Скорочення тарифів на промислові товари для сприяння більш відкритій та рівній торгівлі між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.	Запропоновано зменшити або ліквідувати тарифи на промислові товари в розвинених країнах.	Розбіжності між країнами, що розвиваються (Індія, Бразилія), і розвиненими країнами через тарифи на продукцію.
Послуги	Лібералізація торгівлі послугами, зокрема у сферах фінансових, інформаційних та професійних послуг, що могло б розширити доступ до глобальних ринків.	Деякі країни добровільно відкрили ринки для фінансових і телекомунікаційних послуг.	Відсутність згоди щодо регулювання послуг у сферах, таких як освіта та охорона здоров'я.
Інтелектуальна власність	Захист прав інтелектуальної власності та сприяння розвитку інноваційних секторів у країнах, що розвиваються, зокрема у контексті ліків і технологій.	Поліпшено захист прав інтелектуальної власності в деяких країнах, що розвиваються.	Проблеми з доступом до ліків в умовах епідемій (наприклад, ВІЛ) через патентні обмеження.
Політика в області конкуренції	Розробка глобальних правил конкуренції для запобігання недобросовісним торговельним практикам і монополіям у міжнародній торгівлі.	Обговорення зупинилися через опір деяких країн, що розвиваються, які вважають, що це обмежує їх національні інтереси.	Відсутність загальної угоди через побоювання менш розвинених країн щодо впливу на національні корпорації та ринки.
Екологічні питання	Забезпечення гармонізації торговельних правил з екологічними стандартами, а також обговорення торгівлі екологічними товарами та послугами.	Почали обговорювати зниження тарифів на екологічні товари та послуги.	Незгода щодо балансу між економічним розвитком і екологічними обмеженнями, особливо в країнах, що розвиваються.

Полегшення торгівлі	Спрощення митних процедур та зменшення бюрократичних бар'єрів для полегшення транскордонної торгівлі та зниження витрат на міжнародні транзакції.	Підписано Угоду про полегшення торгівлі у 2013 році, яка зменшила бар'єри для торгівлі та скоротила митні витрати.	Деякі країни стикаються з проблемами впровадження угоди через обмежені ресурси та інституційні можливості.
Торгівля та розвиток	Спеціальні правила для країн, що розвиваються, з метою надання їм кращих умов доступу до ринків і сприяння їх економічному розвитку.	Запропоновано програму "Торгівля для розвитку", що включає надання преференцій країнам, що розвиваються.	Країни, що розвиваються, вимагають більшої підтримки, але розвинені країни не завжди готові йти на поступки.
Торгівля та інвестиції	Створення умов для полегшення міжнародних інвестицій та забезпечення прозорих, передбачуваних і справедливих правил для інвесторів.	Багато двосторонніх інвестиційних угод було укладено між країнами поза межами СОТ.	Невдачі в досягненні глобальної багатосторонньої угоди через побоювання про втрату суверенітету в економічній політиці.
Трудові стандарти	Обговорення захисту прав працівників та впровадження мінімальних трудових стандартів у міжнародній торгівлі.	В деяких угодах додано положення щодо захисту прав працівників.	Багато країн, що розвиваються, виступають проти впровадження трудових стандартів, вважаючи це обмеженням їхнього розвитку.

Додаток Б

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами в I півріччі 2024 року

	Експорт			Імпорт			Сальдо
	млн.дол. США	у % до I півріччя 2023	у % до загального обсягу	млн.дол. США	у % до I півріччя 2023	у % до загального обсягу	
Усього	19598,4	100,3	100,0	33204,8	109,0	100,0	-13606,4
у тому числі							
Австрія	289,0	86,2	1,5	294,1	110,6	0,9	-5,0
Азербайджан	103,2	111,1	0,5	148,5	117,8	0,4	-45,4
Бангладеш	106,6	65,9	0,5	96,3	148,9	0,3	10,3
Бельгія	235,6	138,0	1,2	340,6	106,5	1,0	-105,1
Болгарія	571,8	142,0	2,9	980,3	83,5	3,0	-408,5
Греція	182,4	176,2	0,9	1012,2	192,1	3,0	-829,8
Данія	60,1	46,9	0,3	140,8	114,1	0,4	-80,6
Єгипет	960,0	170,9	4,9	128,8	101,9	0,4	831,2
Ізраїль	217,3	122,9	1,1	257,3	159,6	0,8	-40,0
Індія	407,5	128,0	2,1	665,1	68,9	2,0	-257,6
Іспанія	1605,5	181,1	8,2	423,8	93,7	1,3	1181,8
Італія	946,7	124,7	4,8	1240,2	125,6	3,7	-293,4
Казахстан	135,4	102,3	0,7	66,8	36,5	0,2	68,6
Канада	90,0	278,7	0,5	89,8	72,2	0,3	0,3
Китай	1595,7	96,1	8,1	6426,5	136,2	19,4	-4830,7
Латвія	137,6	92,4	0,7	104,9	79,9	0,3	32,7
Литва	251,8	81,8	1,3	565,9	82,3	1,7	-314,1
Ліван	203,5	175,7	1,0	7,2	131,4	0,0	196,3
Малайзія	55,8	102,4	0,3	149,1	110,4	0,4	-93,3
Нідерланди	919,6	122,4	4,7	446,4	72,9	1,3	473,2
Німеччина	992,6	105,8	5,1	2634,1	105,2	7,9	-1641,5
Норвегія	17,2	136,3	0,1	198,3	125,1	0,6	-181,1
Об'єднані Арабські Емірати	124,2	125,6	0,6	44,0	62,9	0,1	80,2
Польща	2043,7	74,7	10,4	3379,3	104,7	10,2	-1335,5
Республіка Корея	96,2	264,6	0,5	394,4	156,3	1,2	-298,1
Республіка Молдова	426,1	107,6	2,2	68,2	84,8	0,2	358,0
Румунія	970,3	50,5	5,0	813,8	108,0	2,5	156,5
Саудівська Аравія	174,6	104,3	0,9	130,1	145,1	0,4	44,5
Словаччина	487,6	78,7	2,5	961,6	129,8	2,9	-474,0
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	226,3	138,9	1,2	600,4	111,2	1,8	-374,1
США	415,1	144,5	2,1	1684,1	127,1	5,1	-1269,0
Туніс	188,8	184,8	1,0	18,2	206,4	0,1	170,7
Туреччина	1181,9	73,7	6,0	2092,5	87,1	6,3	-910,6
Угорщина	250,7	32,8	1,3	733,0	102,6	2,2	-482,3
Франція	282,8	136,9	1,4	805,9	90,5	2,4	-523,1
Чехія	356,7	62,4	1,8	1039,6	142,1	3,1	-682,9
Швейцарія	39,7	52,9	0,2	220,4	33,9	0,7	-180,8
Швеція	37,1	96,5	0,2	370,7	131,5	1,1	-333,6
Японія	23,1	89,9	0,1	490,2	126,3	1,5	-467,1
Довідково:							
Країни ЄС	11016,9	90,7	56,2	16814,5	107,7	50,6	-5797,6